

Kutatási beszámoló

Látens fiatalkori devianciák

(ISR-2 nemzetközi összehasonlító vizsgálat magyar blokkja)

I. Bevezetés

A kriminológusok hosszú ideje érdeklődést mutatnak a kutatási eredmények összehasonlítása iránt, és ez a szándék még inkább megerősödött a kutatók közötti kapcsolatok szorosabbá válásával. Mindig volt egy tudományos kíváncsiság aziránt, hogy milyen a deviancia, milyenek a jogsértők egy másik országban, ugyanolyan-e a vagyon elleni vagy a droggal kapcsolatos bűnözés. A kutatókat az is érdekelte, hogy mi lehet a magyarázata az egyes országok közötti eltéréseknek, illetve hasonlóságoknak.

Az ISR-2 kutatás-sorozat a 12-17. éves korúak (7.-8.-9. osztályosok) 'kis-devianciáját' vizsgálta. Önbevalláson alapuló kérdőívek segítségével mérte fel az alkohol- és drogfogyasztás mértékét és elterjedtségét, illetve a látenciában maradó, kisebb súlyú bűncselekmények elkövetési gyakoriságát. A vizsgálat a fiatalok családi kapcsolatainak erőssége, a kortárs csoportokhoz fűződő kapcsolatok alapján térképezte fel azokat a tényezőket, amelyek visszatartanak, illetve amelyek nagyobb valószínűséggel ösztönzik a deviáns magatartások tanúsítását a fiataloknál. A felmérés az elkövetővé és a sértetté válás jellegzetességeit egyaránt vizsgálta. A kutatás az ún. „problémás viselkedésű” gyerekek jellemzőinek feltárását is megcélozta. E fogalom alatt olyan fiatalkori viselkedéstípusok értendők, amelyek nem valósítanak meg bűncselekményt, viszont általuk a fiatalok bűnözővé válásának kockázata növekszik: ilyen például az otthonról való szökés, az iskolakerülés, a nagyobb mértékű alkoholfogyasztás.

Magyarországon igen keveset tudunk a fiatalkori bűnözés „előszobájáról”. Az elmúlt évtizedekben sajnálatosan kevés empirikus kutatás zajlott a fiatalkori bűnözés témakörében. A gyermek- és fiatalkori bűnözésre vonatkozó ismereteink legfontosabb forrása az Egységes Rendőrségi Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer (ERÜBS), és az elélt fiatalokkal kapcsolatos bírósági statisztika adatai. A hivatalos statisztika legnagyobb hiányossága azonban az, hogy csak a bűnözés ismertté vált részére vonatkozik. A látens fiatalkori bűnözés megismerésére indulnak a látencia-kutatások. Ezeknek a fiataloknál különösen azért van jelentősége, mert ebben a körben épp a kisebb társadalomra veszélyességű, de magasabb rejtve maradási esélyű vagyon elleni bűncselekmények dominálnak. „A látencia-vizsgálatok bűnözésre vonatkozó adatait annyira fontosnak és annyival valószínűsőbbnek tartják a hivatalos statisztikánál, hogy számosan a nemzetközi szakirodalomban (például Estrada, 1999) úgy vélik, hogy a bűnözés helyzetét bemutató tanulmányok egyik forrását a látencia-kutatások eredményei kell(ene), hogy adják”.¹

Az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI), 2004-ben lefolytatott a „Fiatalkorú elkövetők gyermekkor – az elkövetővé válás előzményei” című kutatás is jelezte a további felmérések szükségességét. Az ISR-2 vizsgálatához hasonló kérdéseket vizsgáló, de a mintanagyságot tekintve jóval szerényebb felmérés vizsgálati mintája összesen 128 fő olyan fiatalkorúval készült interjú tartalmazott, akik vagy jogerős szabadságvesztésüket töltötték (Tököli Bv Intézet) vagy előzetes letartóztatásban voltak (Budapesti Szőlő utcai Előzetes Ház, Rákospalotai Leány Javító-Nevelő Intézet). A megkérdezés kiterjedt a fiatalkorú

¹ Csemáné Dr. Váradi, E. (2006): A gyermek és fiatalkori bűnözés. In: Gönczöl-Kerecsni-Korinek-Lévay (szerk): Kriminológia – Szakkriminológia. Complex Kiadói Kft, Budapest

bűnelkövetők gyermekkorának, családi körülményeinek, baráti körének vizsgálatára is, és a bűnelkövetővé válás folyamatát a gyermekkorban elkövetett csínytevésektől kezdve az első bűncselekményen át a fogvatartás alapjául szolgáló bűncselekményig követte nyomon. A kismintás kutatás eredményei megerősítették azt a szakmai vélekedést, hogy az erőszakos bűncselekmények elkövetését általában nem erőszakos – legtöbbször vagyron elleni – bűncselekmények előzik meg. A kutatás eredményei arra utaltak, hogy minél korábban követ el valaki bűncselekményt, annál nagyobb a valószínűsége, hogy később szokásos elkövetővé válik.

Az ISRD-2 projekt 2005-ben indult szakaszához több mint 30 ország csatlakozott. Ekkor vált lehetővé, hogy a közép-kelet-európai országok is bekapcsolódjanak a kutatásba: hazánk mellett Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Litvánia, Észtország, Ciprus, Szlovénia vett részt a régióból a felmérésben.

A projekt nemzetközi jellege a globalizálódó világban és az egységesülő Európában továbbra is az országok közötti egyezések és eltérések megismerését szolgálja. A kutatás folytatását indokolta, hogy az ismétlődő vizsgálatok nagy jelentőséggel bírnak a fiatalok bűnözés európai trendjeinek felmérésében; és mind az Európai Unió, mind pedig az ENSZ élénk érdeklődést mutat az egyes országok bűnözési trendjeit összehasonlító, megismételt kutatások iránt. Csak a több ország részvételével zajló és azonos módszertani elveket érvényesítő kutatások teremtik meg a nemzetközi összehasonlítás lehetőségét. A kultúrák szerinti összehasonlítás felbecsülhetetlen értékkel bír a bűncselekmény-fogalom különböző értelmezéseihez; valamint a résztvevő országok bűnözéssel kapcsolatos politikáinak megismerése lehetővé teszi a helytelen attitűdök megváltoztatását és megfelelő gyakorlatok kialakítását.

A kutatás az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Kriminológiai Tanszéke és az Országos Kriminológiai Intézet együttműködésében zajlott. A felméréshez szükséges adatok és információk nem álltak volna a rendelkezésünkre a kutatásban szereplő több mint 100 iskola vezetőjének és tanárainak segítségével és támogatása nélkül. A kutatás lefolytatásához nyújtott segítségért mindenekelőtt nekik mondunk köszönetet, valamint azoknak a diákoknak, akik a kérdőív kitöltését vállalták, és szüleiknek, akik ehhez hozzájárultak.

II. A kutatás menete

A kutatás tervezett menetét jelentősen meghatározta, hogy a magyar kutatási csoport a nemzetközi kutatási team egységeként dolgozott. A nemzetközi kutatásban ugyanazt a kérdőívet kérdezte le minden ország, tehát az előkészítő munka sokkal hosszadalmasabb volt, mint az itthoni kutatásoknál.

2006. évben a nemzetközi kutatási team által kidolgozott egységes kérdőívet lefordítottuk magyarra, és a hazai jellegzetességekhez igazított kérdésekkel egészítettük ki. A kérdőív kérdéseinek összehasonlíthatósága érdekében a magyar kérdőív angol nyelvre történő visszafordítása a nemzetközi kutatást koordináló bizottság feladata volt, amellyel folyamatosan egyeztetünk. A 2100 fős reprezentatív minta lekérdezésére kiválasztottuk a felméréndő iskolai osztályokat. Az oktatási intézményekkel felvettük a kapcsolatot, és beszereztük a szülői hozzájáruló nyilatkozatokat.

Ezzel párhuzamosan zajlott a nemzetközileg közös megegyezéssel kimunkált strukturális indikátorok hazai adatok alapján történő összegyűjtése és az országjelentés elkészítése.

A kérdőívek próbakérdése 2006. március 27-31. között zajlott, majd a kérdőív véglegesítése után 2006. április 10-30. között történt az adatfelvétel. A kérdőívek kódolása és Epidata programmal történő rögzítése 2006. július 31-ére fejeződött be.

Az empirikus adatfelvétel eredményeit rögzítettük és feldolgoztuk. A kutatás során ez volt az egyetlen olyan határidő, amellyel csúsztunk, ugyanis számos technikai probléma merült fel az Epidata program és a SPSS feldolgozó program használatával kapcsolatban. A nemzetközi szervezők az Epidata programot írták elő használatra, amely adatrögzítésre alkalmas, feldolgozásra viszont az SPSS program a megfelelőbb. A nemzetközi szervező bizottság engedélyezte, hogy az Epidata programban bevitt adatokat az SPSS programmal dolgozzuk fel, viszont a filekonverziót csak a teljes kutatás módszertani megfelelőségéért felelős német professzor végezhetette el. Miután a programban 30 ország működött együtt, a konverzió elvégzése némi késedelmet szenvedett.

2007. első felében elvégeztük az adatok elsődleges elemzését, és elkészítettük a Nemzeti Jelentést a hazai adatok alapján. A fent említett csúszás ellenére is tartottuk a nemzetközi együttműködésben kitűzött határidőket, mivel az alapadatokat tartalmazó országjelentést 2007 júniusában, a tervezett határidőre, megküldtük a nemzetközi szervező bizottságnak.

2007 második felében előkészítettük a hazai kutatási eredményeket tartalmazó monográfia szerkesztését, és kiadásának előkészítését. A kutatás eredményeit tartalmazó és már nyomtatásban is megjelent monográfia hét fejezetre oszlik, amelyek mindegyike más-más aspektusból dolgozza fel a kérdőívre adott válaszokat. (A kérdőív megtalálható a kötet mellékletében.) A 8. fejezet tartalmazza a következtetéseket és a kutatási, illetve a szakmapolitikai javaslatokat.

Kerezsi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. pp. 171.) A kötet szerzői: Bolyky Orsolya: III. és VI. fejezet; Győry Csaba: IV. fejezet; Kerezsi Klára: I. és VIII. fejezetek; Parti Katalin: III. és VII. fejezetek; Süki-Szűjjártó Szilvia: V. fejezet.

III. A kutatási minta

A mintanagyság meghatározása során az ISRD-2 elvárásaiból indultunk ki, mely szerint országonként minimálisan 2200 diákot kell megkérdezni. Ezt a számot megnöveltük a mintakiesések várható arányával. Korábbi, diákok körében végzett országos reprezentatív vizsgálatok tapasztalatai alapján² arra a következtetésre jutottunk, hogy a mintanagyságot 2500 főre növelve teljesíthető a nettó elemszám. Az országosan szükséges 2500 fős mintát az alapsokaság rétegenkénti eloszlásával arányosítottuk, majd az így kapott rétegenként szükséges tanulólétszám, és a rétegenkénti átlagos osztálylétszámok³ alapján, rétegenként meghatároztuk a mintába kerülő osztályok számát. Ennek alapján az országos mintába 103 iskolai osztály került.

A mintaválasztás során reprezentációs kritériumok szerint rétegzett, véletlen mintavételi eljárást alkalmaztunk, melynek során a mintavételi egységet - különböző iskolanagyság miatti eltérő bekerülési esélyek kiegyenlítése céljából - az egyes iskolai osztályok jelentették.

A mintakeretbe tartozó osztályokat székhelyük szerint négy csoportba (Budapest, megyeszékhely, egyéb város, egyéb település) soroltuk, majd mind a négy csoporton belül iskolatípus (általános iskola, gimnázium, szakiskola, szakközépiskola) és évfolyam (7., 8., 9.) szerint négyszer 12 réteget különböztettünk meg. Az így kapott 48 csoportból 20 üres halmaz (7. és 8. évfolyamon nincs szakiskola, és szakközépiskola, 9. évfolyamon pedig nincs általános iskola) jött létre. Első megközelítésben összességében a 28 rétegbe tartozó osztályokból néhány réteg esetében az alacsony minta-elemszám miatt összevonásokat kellett

² A mintakiesések együttes aránya az iskolák és a tanulók szintjén a hivatkozott esetekben közel 14% volt.

³ A 2005. évre vonatkozó oktatásstatisztikák szerinti osztálylétszám.

alkalmazni: az általános iskolák kivételével a többi iskolatípusban a településtípusok számát csökkentettük: Budapest, megyeszékhely és egyéb település rétegekategóriákat alkalmaztunk. Ezek után a fentiekben bemutatott rétegenkénti mintanagyságnak megfelelően visszatevés nélküli véletlen mintát választottunk.

A minta kiválasztása az iskola székhelye, illetve iskolatípus és évfolyam szerint létrehozott rétegeken belül véletlen eljárással történt, így mintánk az egyes rétegekre vonatkozóan, illetve az egyes almintákban, teljes adatbázisunk pedig a rétegek arányának megfelelő súlyozás után összességében is reprezentálja a vizsgált sokaságot.

A tényleges minta 2219 főből áll. A mintakeret és a tényleges minta közti eltérések viszonylag alacsony aránya lehetőséget biztosított arra, hogy a tényleges mintához súlyokat rendeljünk, hogy az eredetileg elvárt 2200 fős minta arányai megfeleljenek a reprezentativitás követelményeinek.

A tényleges mintába került tanulók száma és aránya, iskolatípus, évfolyam és településtípus szerint

	7. évfolyam		8.évfolyam		9. évfolyam		Összesen	
	Tanulók száma	Tanulók aránya	Tanulók száma	Tanulók aránya	Tanulók száma	Tanulók aránya	Tanulók száma	Tanulók aránya
Általános iskola Bp	61	2,772727273	110	5	0	0	171	7,772727
Általános iskola Msz	112	5,090909091	173	7,863636364	0	0	285	12,95455
Általános iskola V	254	11,54545455	156	7,090909091	0	0	410	18,63636
Általános iskola K	285	12,95454545	174	7,909090909	0	0	459	20,86364
Szakkiskola BP	0	0	0	0	34	1,545454545	34	1,545455
Szakkiskola Msz	0	0	0	0	58	2,636363636	58	2,636364
Szakkiskola V	0	0	0	0	76	3,454545455	76	3,454545
Gimnázium BP	20	0,909090909	42	1,909090909	59	2,681818182	121	5,5
Gimnázium Msz	35	1,590909091	23	1,045454545	93	4,227272727	151	6,863636
Gimnázium V	21	0,954545455	23	1,045454545	110	5	154	7
Szakközépiskola Bp	0	0	0	0	59	2,681818182	59	2,681818
Szakközépiskola Msz	0	0	0	0	141	6,409090909	141	6,409091
Szakközépiskola V	0	0	0	0	100	4,545454545	100	4,545455
Évfolyamonként összesen	788	35,81818182	701	31,86363636	730	33,18181818	2219	100,8636

A mintakeret és a tényleges minta eltéréseit korrigáló súlyozás az egyes mintakategóriákban

	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam
Általános iskola Bp	1,432824604	0,772801836	
Általános iskola Msz	1,23269348	0,782126395	
Általános iskola V	0,873909715	1,389073307	
Általános iskola K	0,81175078	1,264218702	
Szakkiskola BP			0,559848689
Szakkiskola Msz			1,201116213
Szakkiskola V			1,379151809
Gimnázium BP	0,968548638	0,470901229	1,101001656
Gimnázium Msz	0,517570153	0,811450318	0,987364488
Gimnázium V	1,04148638	0,936821315	0,938072927
Szakközépiskola Bp			1,03373821

Szakközépiskola Msz			0,875611379
Szakközépiskola V			1,069442806
Évfolyamonként összesen	0,936729889	1,022786958	1,020387931

Az egymással összefüggő kérdésekre adott inkonzisztens válaszokat nem javítottuk át és nem „missingeltük”, az adatokat változtatás nélkül rögzítettük. Az inkonzisztens válaszokat a kérdőív minősítésénél értékeltük, a megbízhatatlannak nyilvánított kérdőíveket kiválogattuk és nem használtuk fel az összesítések során.

A kérdőíveket a kódolók 1-3-ig osztályozták aszerint, hogy teljes vagy hiányos-e a kitöltés, illetve mennyire megbízható a kitöltés. A kérdőívek 99,5%-a értékelhető volt valamilyen szinten, csak 0,5% (12 db) kérdőív esett ki a mintából.

IV. Bűnelkövetés, csoportos elkövetés (garázdaság, vagyon elleni cselekmények, erőszak, számítógépes bűncselekmények, kábítószer) veszélyeztető viselkedés és sértetté válás

Bűnelkövetési prevalencia ‘eddig összesen’ és ‘a múlt évben’

A mintában az életprevalenciát és az elmúlt év prevalencia-adatait vetjük össze a megkérdezettek válaszai alapján. Az életprevalencia-értékek évfolyamonként és cselekménytípusonként jelentős különbséget mutatnak.

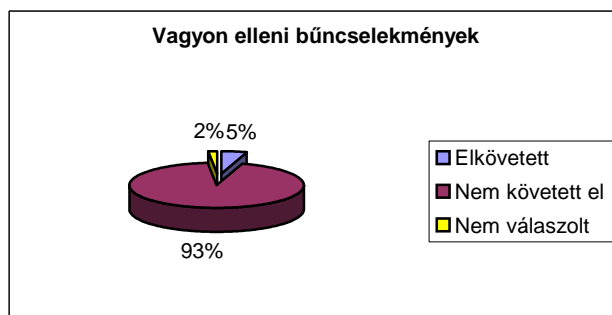
A bűnelkövető magatartás életprevalencia és a múlt évi prevalencia értékei a 7-9. osztályos fiatalok vizsgált mintájában Magyarországon, 2006. évben (N=2200)

	Életprevalencia	Elmúlt évi prevalencia
Számítógépes bűncselekmények (letöltés)	50.9	40.3
<i>Erőszakos cselekmények</i>		
Csoportos erőszak	17.5	8.8
fegyver	10.4	5.9
Testi sértés	2.3	1.0
rablás	0.7	0.4
<i>Vagyon elleni bűncselekmények</i>		
Vandalizmus	14.4	7.8
Üzleti lopás	11.6	3.4
Zseblogpás	3.1	1.5
Gépkocsilopás	0.8	0.4
Gépkocsi feltörés	1.3	0.4
Betöréses lopás	1.1	1.0
Bicikli lopás	0.9	0.3
<i>Droggal kapcsolatos cselekmények</i>		
Hasis, marihuana	8.2	2.5
Extasy, speed	2.9	0.9
LSD, heroin, kokain	1.3	0.4
Drogárusítás	2.1	1.3

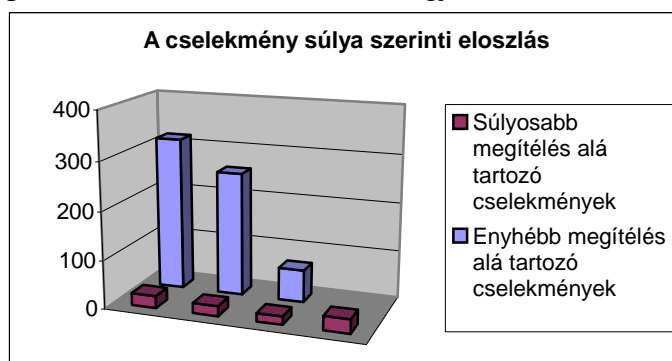
A jellemző és a ritka vagyon elleni bűncselekmények

A **vagyon elleni** bűncselekmények vizsgálatánál mindössze a válaszadó fiatalok 5% ismert el, hogy követett már el törvényellenes cselekményt. Ez az eredmény közel egybeesik az

ERÜBS⁴ adataival. Magyarországon ezen a területen alacsony a fiatal- és gyermekkorú elkövetők aránya.

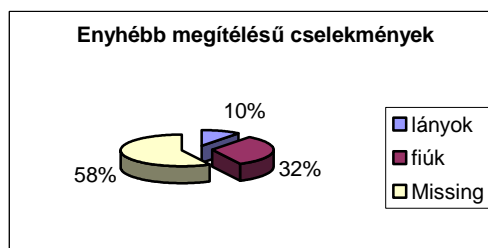
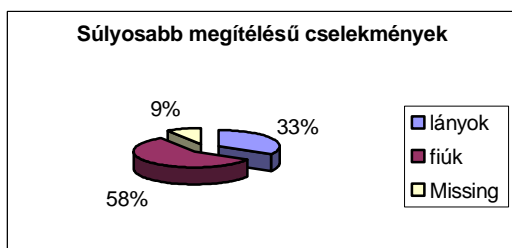

Az adatokat belépési életkor, nem, regionalitás és az esetleges tettetárs, vagy elkövetői csoport alapján vizsgáltuk. A kapott eredmények alapján jól elkülöníthetők egymástól az enyhébb megítélés alá tartozó (pl. vandalizmus, bolti lopás, autófeltörés, zsebelés) és a jóval magasabb értékű és nagyobb súlyú **vagyon elleni** cselekmények köre (pl. gépkocsi, motorbicikli lopás és betörés). A **vagyon elleni** bűncselekményeken belül a kisebb súlyú, kis kárértékű, alkalmi lopásokban való részvétel volt a legjellemzőbb.

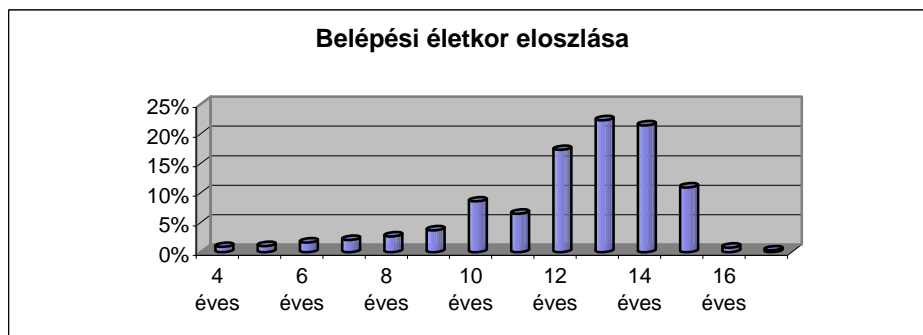
Az enyhébb magatartások a cselekmények 87%-át, míg a súlyosabbak 13%-át tették ki az összes bevallott bűncselekménynek. A beismert **vagyon elleni cselekmények** között legnagyobb arányban a vandalizmus (43%) és a lopás, bolti lopás (35%) szerepelt. A súlyosabb cselekmények közül pedig az autófeltörés (4%) és gépkocsi lopás álltak (3%) az élen.

A bűncselekmények elkövetői döntő többségben fiúk voltak. Azonban a **nemek** szerinti eloszlás vizsgálatánál, az enyhébb súlyú cselekményeknél a lányok aránya jóval magasabb volt. Meghaladta a 40%-ot, míg a súlyosabb cselekmények esetén ugyanez az arány a 25% sem érte el.

⁴ ERÜBS: Egységes Rendőrségi és Ügyészeti Statisztika. Az ERÜBS nem az elkövetés, hanem a büntetőeljárás befejezésének ideje szerinti nyilvántartás. Az output adatoknak a kutatási adatokkal való összehasonlítása nem megbízható, hiszen a kutatás az elkövetéskori helyzetet tükrözi.

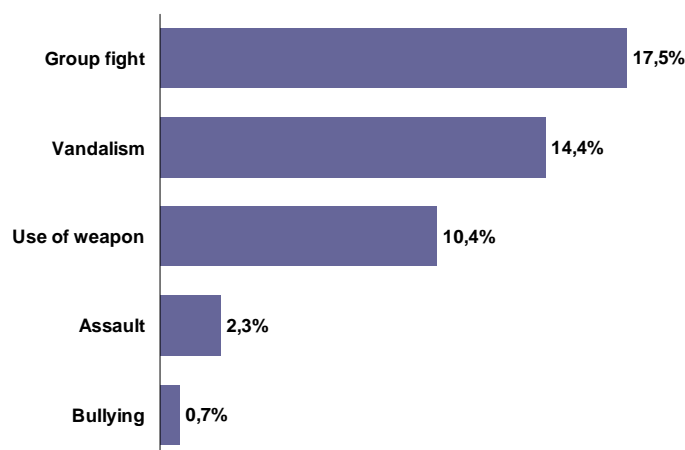
A fiatalok **belépési életkora** általában 12 és 14 éves kor közé volt tehető, tehát a megkérdezettek még gyermekkorúak voltak az első bűncselekmény elkövetésekor.

A lelepleződési arány igen csekély volt, az előző évben a beismert cselekményeknek mindösszesen csak a 16 %-ára derült fény a megkérdezettek állítása szerint.

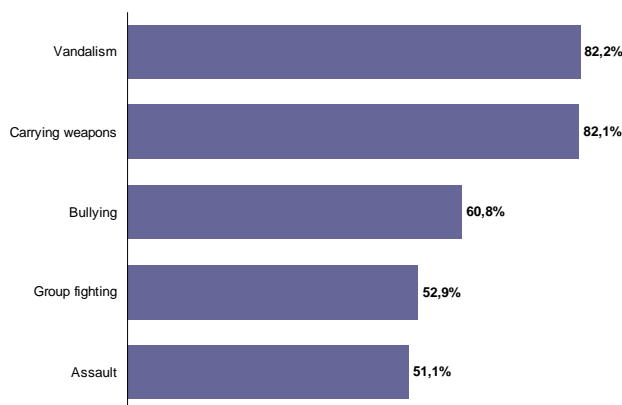
A jellemző és a ritka erőszakos bűncselekmények

Az eredmények az **erőszakos cselekmények** közül a legmagasabb részvételi arányt a **csoportos verekezésben** mutatják. A válaszolók 17.5%-a vett részt ilyenben legalább egyszer. Ezt követi a rongálás és a vandalizmus (14.4%). A testi sértés (Q66) (2.3%) és a felfegyverkezve elkövetett rablás (0.7%) igen alacsony értékkel szerepel a válaszok között.

A megkérdezettek 10.4%-a hordott már magánál védekezésre vagy támadásra alkalmas valamiféle fegyvert, amely megoszlás magasabb annál, mint amit vártunk. A fegyverviselés és a személy elleni erőszakos cselekmények elkövetése között viszonylag erős a korreláció (0.21). A szignifikancia-teszt szintén erős összefüggést mutatott a rongálás és más erőszakos cselekmények között: a múltban legalább egyszer rongálást elkövetők 50%-a vett már részt csoportos verekezésben, és 38%-a hordott már magánál fegyvert. Az elkövetés gyakorisága a fegyverhordás esetén a legmagasabb: az igennel válaszolók 15%-a hord magánál fegyvert folyamatosan és 58% akkor, ha szórakozni indul.

A látencia a rongálásban és a fegyverviselésben a legmagasabb (az esetek 82%-a sosem derült ki); a csoportos verekedéseknek 47%-ára derül fény. A legnagyobb számban a szülők előtt derülnek ki ezek a cselekmények.

Azok között, akik **erőszakos** cselekmények legalább egyszeri elkövetéséről számoltak be, a férfiak erősen túlréprezentáltak (75% - a fiúk aránya a teljes mintában 51% volt); 23%-uk a fővárosban lakik, és összesen 60%-uk él városokban (a fővárost is beleértve).

Az elkövetés valószínűsége az életkorral növekszik, a legnagyobb arányban a 15-16 éves korúak számoltak be **erőszakos cselekmény** elkövetéséről (51%) – arányuk a teljes mintában 41%. Az a hipotézis, hogy a családi állapot és az **erőszakos cselekmények** elkövetése között összefüggés van, a felmérés eredményei alapján nem látszik igazolhatónak.

A jellemző (hasis) és a ritka (speed, cocaine, LSD) droggal kapcsolatos cselekmények

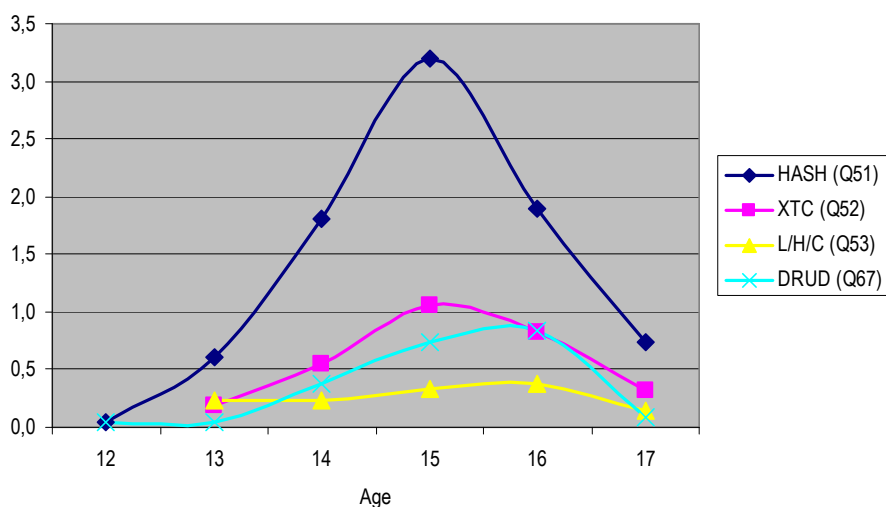
Magyarországon a kábítószerrel kapcsolatos magatartások összes fajtája bűncselekménynek minősül. A törvény az egyes elkövetési magatartásokat különböző mértékben szankcionálja: a fogyasztói típusú magatartásokat enyhébben, a terjesztői típusú magatartásokat szigorúbban rendeli büntetni. A büntetőjog nem differenciál a különböző típusú kábítószer között, egyaránt büntetni rendeli a lágyabb és a keményebb drogok használatát. Bár a törvény szövege szerint önmagában a drogfogyasztás nem büntetendő, de azáltal, hogy a kábítószer tartása bűncselekményt valósít meg, a használókat is utoléri a felelősségre vonás, ugyanis a jogalkalmazói gyakorlat szerint a kábítószer fogyasztása a drog birtokban tartását is feltételezi.

A kutatás eredményei szerint az életprevalencia-érték a marihuána/hasis fogyasztásánál a 7. osztályosok között a legalacsonyabb (1,3%) és a 9. osztályosok között a legmagasabb (4,9%). Ugyanakkor, az elmúlt hónap prevalencia értéke ugyanilyen típusú drog fogyasztásánál a 9. osztályosoknál 1,3%, a hetedik osztályosok körében pedig 0,5%. A „tablettás” drogok (extasy/speed) prevalencia értéke ennél alacsonyabb: a 7. osztályosok körében 0,6%, a kilencedikeseknél 1,6%.

		HASHLTP életprevalencia hasis [51.0]		XTCLTP életprevalencia XTC [52.0]		L/H/CLTP életprevalencia L/H/C [53.0]		DRUDLTP életprevalencia [67.0]	
		Frequenc y	Percent	Frequenc y	Percent	Frequenc y	Percent	Frequenc y	Percent
Valid	0 no	1980	90,0	2105	95,7	2121	96,4	2119	96,3
	1 yes	179	8,2	64	2,9	28	1,3	46	2,1
	Total	2160	98,2	2169	98,6	2149	97,7	2166	98,4
Missing	9 no answer	40	1,8	31	1,4	51	2,3	34	1,6
	Total	2200	100,0	2200	100,0	2200	100,0	2200	100,0

A különféle drogok fogyasztásának életprevalenciája az életkor szerint

A kutatási eredmények igazolták feltételezésünket, hogy minél keményebb drogfajtáról beszélünk, annál kevesebben fogyasztják azt.

Kábítószerfajták	Már fogyasztott életében	Soha nem fogyasztott	Összesen
Marihuána, hasis	179 (8,3 %)	1980 (91,7 %)	2159 (100 %)
XTC, Speed	64 (2,9 %)	2105 (97,1 %)	2169 (100 %)
LSD, Heroin, Kokain	28 (1,3 %)	2121 (98,7 %)	2149 (100 %)

A valamilyen drogot fogyasztók aránya az összes megkérdezetthez képest 8,9 % (195 fő) volt. A válaszmegtagadás leggyakrabban a legkeményebb kábítószeres esetében állt fenn (2,3%), ami arra utal, hogy az ezeket fogyasztók kívánják leginkább titkolni szenvedélyüket.

A kérdőív alapján a kifejezetten drogfogyasztáshoz kapcsolódó bűncselekmények elkövetése – a kis elemszám miatt – nem értékelhető. Azonban elmondható, hogy a megkérdezettek elenyésző hányadánál áll együtt a drogfogyasztás és más – legtöbbször vagyon elleni – bűncselekmény együttes elkövetése.⁵ Ennek oka nagy valószínűséggel az, hogy 12-15 éves korban nagyrészt „csak” a kipróbálásig jutnak el a gyerekek. Az első marihuána- és XTC/speed-kipróbálás időpontja 13-14 éves korra tehető (marihuána: 66 %; XTC/speed: 57%). A legkeményebb kábítószereseket később, 15-16 éves korban próbálják ki először. A csúcspontot egyértelműen a 14 éves kor jelenti az első droghasználat tekintetében.

A drogozási szokásokat nagymértékben befolyásolja a lakóhelyi és iskolai környezet. Az eredmények magasabb drogfogyasztási gyakoriságot mutatnak a kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező lakóterületeken élők körében, illetve ott, ahol könnyebb a drogok elérhetősége.

	Nem fogyasztók (100 %)	Drogfogyasztók (100 %)
Drogárusítás a lakóhelyen	6,4 %	37,8 %
Sok lerobbant épület a lakóhelyen	12,7 %	20 %
Iskolai drogfogyasztás	6,2 %	33,9 %

A marihuánát vagy XTC/speed-et fogyasztók egyharmada használta a megelőző hónapban valamelyik kábítószeres. A kemény drogokat fogyasztóknak viszont több mint a fele (63%) vett

⁵ Drogvagyon elleni bűncselekmények aránya 1,7 %, drog + személy elleni bűncselekmények aránya: 0,9 %

magához kábítószerrel a megkérdezést megelőző hónapban. A megjelölt időszakban legtöbbször egy-két alkalommal fogyasztottak valamilyen drogot. Ennél többször legnagyobb arányban az LSD-t/Heroint/Kokaint vették magukhoz (38 %), a többi kábítószerrel 15-20% használta gyakrabban. A fogyasztás rendszerességére kapott válaszok jól mutatják, hogy a marihuána és az XTC/speed jellemzően társasági drogok, melyeket leginkább a szórakozással egybekötve, alkalmi módon használják, míg a heroin és kokain komoly függőséget okoz, így azokat alkalmától függetlenül is fogyasztják.⁶

Kompetens felnőttek legtöbbször nem szereztek tudomást a kábítószer-fogyasztásról. A marihuána és XTC/speed esetében a droghasználat kb. egyötöd részben derült ki, a kemény drogoknál viszont csak elenyésző hányadban. A droghasználat legtöbbször következmények nélkül maradt, mivel az a felelősségre vonás szempontjából illetékes személy előtt ki sem derült. Amennyiben mégis kompetens személy tudomására jutott, büntetést csak nagyon kevesen kaptak (3-5%).

A családi viszonyokat tekintve a drogfogyasztók közül sokkal többen állították, hogy rossz a kapcsolatuk az édesapjukkal (az őket nevelő férfival). Az anyával (nevelőanyával) való viszonyt a diákok döntő többsége jónak értékelte. A szülő(k) alkohol- vagy droghasználatára viszont nem befolyásolja a gyermek kábítószerhez való viszonyát, mivel a drogfogyasztóknál csak 5%-kal több esetben vallottak szüleik ilyen jellegű szenvedélyéről.⁷

A szülők válásának vagy különélésének aránya a kábítószer-fogyasztóknál sokkal magasabb volt (39,7%), mint a nem fogyasztók esetében (23,5%). Ezek az adatok igazolták hipotézisünket, mely szerint a család épsége, stabilitása és a gyerekek kábítószerhez való viszonyai között szoros összefüggés áll fenn.⁸

A kábítószerrel kapcsolatos cselekmények között a forgalmazás és az árusítás a legsúlyosabban büntetendő. A mintában szereplő diákok között is vannak olyanok, akik a pénzkeresésnek ezt a módját választják. A megkérdezettek 2,1%-a árusított már kábítószerrel (a továbbiakban eladók), legtöbbször ezt 14-16 éves korukban tették először (a drogot árusítók 76,2%-a). Úgy tűnik, hogy ennél fiatalabb korban is előfordult a drogdílerkedés: a 12-13 évesek az összes eladó 16,7%-át tették ki.

Az eladók harmada a megkérdezésüket megelőző egy éven belül árusított drogot (31,2%), de az esetek felében csupán 1-2 alkalommal fordult ez elő. A gyakrabban is forgalmazó eladók 18%-ot tettek ki. Az árusítás gyakoriságára vonatkozó kérdésre a válaszmegtagadás kiemelkedően nagy arányú volt (52,2%).

Minél keményebb kábítószerrel fogyaszt valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy kereskedik is vele. A marihuánát fogyasztók 23%-a, az XTC/Speed-et fogyasztók 35%-a, az LSD/Heroin/Kokaint fogyasztók majdnem fele (47,9%) foglalkozott már droghasználatával. Ennek oka az lehet, hogy a kábítószer megvásárlásához, a kábítószeres életmód biztosításához szükséges anyagi eszközöket ezen az úton teremtik elő.

---

⁶ Az LSD-t a szakemberek nem sorolják a kemény drogok közé a függőség kialakulása tekintetében, mindemellett más szempontból veszélyes drognak számít.

⁷ A válaszok alapján a drogfogyasztók 15,7 %-ának, a nem fogyasztók 10,7 %-ának szülei alkoholisták vagy drogosok.

⁸ A válaszmegtagadás aránya mindkét csoportban igen magas volt (7-8 %).

Számítógép-használat és szabadidő-eltöltés

A szabadidő-eltöltést és a társakhoz való kötődést a számítástechnikai eszközök megléte jelentősen befolyásolta. Az otthoni számítógépes hozzáféréssel rendelkezők, valamint azok, akik több időt töltöttek televíziónézéssel, számítástechnikai játékkal, chateléssel, azok kevesebb időt töltöttek barátaikkal, továbbá szabadidejükben általában egyedül vagy szüleikkel voltak. A számítástechnikai médiával „fertőzött” csoportra az esti kimaradás is kevésbé volt jellemző, mint a kiterjedt baráti társasággal rendelkező tanulókra. A feltevésnek a számítástechnikai devianciákra vonatkozó része ugyanakkor nem volt igazolható. Ugyanis a valóban törvénybe ütköző hackelést igennel megválaszolók kicsiny elemszáma nem tette lehetővé érdemi következtetés levonását.

A válaszolók többsége a házi feladat írásával, könyv, valamint újság/képregény olvasásával és sportolással naponta ½-1 órát foglalkozik (Q24). A válaszolók napirendjében a haverokkal lógás és a tv-nézés/számítógépes játék/chatelés döntő helyet foglal el: e tevékenységekre a válaszolók többsége három vagy több órát fordít naponta.

Az otthoni számítógép-hozzáférés a házi feladat elkészítésére fordított időt és a haverokkal töltött időt szignifikánsan befolyásolja. Szignifikáns a kapcsolat az otthoni számítógép-hozzáférés és a tv-nézéssel/számítógépes játékkal/chateléssel töltött idő között is. A házi számítógép-hozzáférés megléte, a szabadidő-változók együttes korrelációjában tendenciózus mértékben befolyásolja a szabadidő-eltöltési szokásokat (Chi-négyzet: 0,040) (Q24/Q12).

A számítástechnikai rendszerekbe való jogosulatlan behatolás (hacking), vagy ott a jogosultság keretein túl is benn maradás - mint az összes EU-tagállamban – Magyarországon is bűncselekmény (Btk. 300/C.§). A film- és zene-tartalmak saját részre való letöltése hazánkban nem büntetendő.

A megkérdezettek körülbelül fele-fele arányban töltöttek már le filmet vagy zenét az internetről.

Q59.0: Zene- és filmetöltés (Életprevalencia)			
Válaszok	Gyakoriság	Százalék	
Nem	1041	47,3	Valid összes: 98,2%
Igen	1120	50,9	
Összes	2160	98,2	
Kétértelmű	3	0,1	Missing összes: 3,6%
Nincs válasz	37	1,7	
Totál	2200	100,0	

Ennél jóval kisebb számot és arányt mutat a tényleges számítástechnikai deviancia, azaz a hacking gyakorisága: a válaszolók 90,5%-a nem hackelt még életében.

Q60.0: Hacking (Életprevalencia)			
Válaszok	Gyakoriság	Százalék	
Nem	1992	90,5	Valid összes: 98,3%
Igen	171	7,8	
Összes	2160	98,2	
Nincs válasz	37	1,7	Missing összes: 1,7%
Totál	2200	100,0	

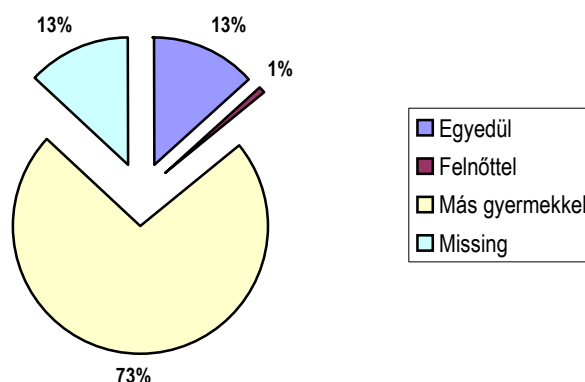
Hacking (Lifetime prevalence) (Q60.0)

A csoportos elkövetés és a kortársak szerepe

Kutatási mintánkban összefüggést találtunk a deviáns viselkedésforma és a kortárs csoport között. A válaszolók 14,3%-a állította, hogy csoportja illegális cselekményeket is elkövet.

GRPILLDO Csoportosan elkövetett illegális cselekmények [32.0]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 nem	1666	75,7	85,7	85,7
	1 igen	278	12,7	14,3	100,0
	összesen	1945	88,4	100,0	
Missing	7 nem egyértelműválasz	1	,0		
	8 nem értékelhető válasz	230	10,5		
	9 nincs válasz	24	1,1		
	összesen	255	11,6		
összesen		2200	100,0		

A **vagyon elleni** bűncselekmények körében a gyermekkorú és fiatalkorú elkövetők bűncselekményeiket 73 %-ban büntárral követték el, maguk mellé fogadtak valakit a korosztályukhoz tartozók közül. 13 %-ban pedig egyedül valósították meg a cselekményt.

A megkérdezettek 16,1%-a legalább egyszer megrongált valamit és e körben kiemelkedően gyakori a kortársakkal történő elkövetés. A 303 rongálást elkövető fiatal túlnyomó többsége (83,8%) saját életkori csoportjának tagjaival követte el a cselekményt.

A megkérdezett diákok 4,2%-a követett már el bolti lopást. Figyelmet érdemel, hogy a bolti lopást elkövető diákok többsége három vagy több másik gyerekkel együtt követte el a cselekményt.

SHOPSOC Az üzleti lopás elkövetése [55.3.0]			
		Frequency	Percent
Valid	1 egyedül	87	4,0
	2 felnőttel	11	,5
	3 más gyerekekkel	144	6,5
	összesen	242	11,0
Missing	8 not applicable	1901	86,4
	9 no answer	57	2,6
	Total	1958	89,0
Total		2200	100,0

A legalább egyszer valamilyen **erőszakos** cselekmény elkövetéséről beszámolók 78%-a hasonló korúak társaságában követte el az erőszakos bűncselekményét. Ezen elkövetők 36%-a tekinti a baráti társaságát gang-nek.

social sit vandal [54.3.0]					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Egyedül	46	2,1	15,2	15,2
	Felnőttekkel közösen	3	0,1	1,0	16,2
	Más gyermekekkel	254	11,5	83,8	100,0
	Total	303	13,8	100,0	
Missing	not applicable	1 852	84,2		
	no answer	45	2,0		
	Total	1 897	86,2		
Total		2 200	100,0		

A viselkedés és az életvitel veszélyei és a rizikótényezők

A bűnelkövetés „előszobájában” tartózkodnak azok a problémás viselkedésű fiatalok, akiknél a csavargás, a drog- és alkoholfogyasztás az életmód jellemzője. Mintánkban az alább megjelölt változókból képeztük a rizikós viselkedés mutatóját.

10000 * alcoltp	1000 * rdrupt	100 * rproltp	10 * rvioltp	1 fvioltp
sor_bor_palinka	drog_ext+lsd	betores+bickllop+gklop+gkbollop	zseblop+rabl+bantalm	Fegyver és csoportos verekedés

A mintában szereplő 2200 fiatal közül 46 (2,1%) nem válaszolt a fenti kérdésekre. A 2154 válaszoló mindössze 19,3%-a (424 személy) nem tanúsított egyet sem a fenti rizikós magatartások közül. Mint az alábbi táblázat is mutatja a megkérdezettek 19,8%-a (435 fő) mondta, hogy csavargott az elmúlt évben.

TRUALYP Csavargás az elmúlt évben				
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	0 no	1761	80,0	80,2
	1 yes	435	19,8	19,8
	Total	2195	99,8	100,0
Missing	9 no answer	5	,2	
Total		2200	100,0	

RISKPRE Legalább 2 rizikótényező jelen van				
		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	1 yes	296	13,5	13,6
	0 no	1890	85,9	86,4
	Total	2187	99,4	100,0
Missing	System	13	,6	
Total		2200	100,0	

A megkérdezettek 13,6%-ánál legalább két rizikótényező szerepel, s ezek egyike legjellemzőbben az alkoholfogyasztás. Magyarországon hagyományosan magas az egy főre jutó alkoholfogyasztás. Kutatásunk adatai is azt jelzik, hogy a fiatalok már viszonylag korai életkorban találkoznak az alkohollal.

		BEERAGE Az első bor/sör fogyasztásakor betöltött életkor [49.1.0]	SPIRAGE Az első égetett szeszes ital fogyasztásakor betöltött életkor [50.1.0]
N	Valid	1648	1059
	Missing	552	1141
Mean		11,79	12,97
Median		12,00	13,00

A megkérdezettek jellemzően a kamaszkor kezdetén fogyasztottak először alkoholt. A sör- és borivásra jellemzően 12 éves korban, a tömény szeszes italok fogyasztására először a 13. életév körül került sor.

	ALCOLTP sör/bor;égetett szeszes ital: életprevalencia			ALCOLMP sör/bor;égetett szeszes ital: elmúlt hónap		
	Frequency	Percent	Valid Percent	Frequency	Percent	Valid Percent
0 no	465	21,2	21,3	1250	56,8	57,9
1 yes	1724	78,4	78,7	908	41,3	42,1
Total	2190	99,5	100,0	2159	98,1	100,0
Missing	10	,5		41	1,9	
Total		2200	100,0	2200	100,0	

A megkérdezettek 78,7%-a (1724 válaszoló) már fogyasztott életében alkoholt, és 41,3%-uk a megkérdezést megelőző 4 hétben is élt vele. A megkérdezettek 16,2%-ánál (356 válaszoló) összekapcsolódik a szeszesital fogyasztás, a felfegyverkezés és a csoportos verekedés.

A nem válaszolóktól eltekintve a mintában szereplő fiatalok 22,8% hordott erőszak kifejtésére alkalmas tárgyat magánál és keveredett csoportos verekedésbe is élete során. Ugyanez azonban csak 12,8%-ukkal fordult elő a megkérdezést megelőző egy évben.

	FVIOLTP felfegyverkezve; csoportok közötti közdelem: életprevalencia			FVIOLYP felfegyverkezve; csoportok közötti közdelem: Elmúlt hónap/év		
	Frequency	Percent	Valid Percent	Frequency	Percent	Valid Percent
0 no	1673	76,1	77,2	1885	85,7	87,2
1 yes	493	22,4	22,8	276	12,5	12,8
Total	2166	98,5	100,0	2161	98,2	100,0
System	34	1,5		39	1,8	
	2200	100,0		2200	100,0	

Az eredmények azt mutatják, hogy a mintában szereplők többsége semmilyen bűnelkövető magatartásról nem számolt be élete során (62,9%), és több mint háromnegyedük (77,8%) nem követett el semmifajta ilyen cselekményt az elmúlt évben sem. Ebből következően az életprevalencia 5,6-os értéke és az elmúlt év 2,8-es gyakorisága azt jelzi, hogy átlagosan valamivel több mint 5% követett el élete során valamilyen deviááns cselekményt, és kevesebb mint 3%-a a vizsgált fiataloknak tett ilyet az elmúlt évben.

V. A társadalmi háttér-változók és a bűnelkövetés, a problémás magatartások és a sértetté válás

Nem és kor

A mintában szereplő megkérdezettek között a nemek aránya megegyezik: körülbelül fele-fele arányban voltak a fiúk és a lányok (lány: 1073=48,8%; fiú: 1123=51,1%). A legtöbb

megkérdezett tanuló 15 éves vagy annál idősebb volt, nagyságrendben őket követték a 14, majd pedig a 13 évesek.

Életkor (Q2)		
Korcsoport	Gyakoriság (fő)	Arány (%)
12 éves	2	0,4
13 éves	456	20,7
14 éves	785	35,7
15+ éves	947	43,1
Totál	2198	99,9
Missing	2	0,1
Totál	2200	100

Kisebbségek

A megkérdezettek döntő többsége Magyarországon született (98,1 %). A külföldön született 41 fő nagy hányada (69,2 %) a szomszédos országokból érkezett. Következésképpen, az ezen országokban született, majd Magyarországra áttelepült gyermekek határon túli magyarok voltak. A külföldiek többsége Európai.

A megkérdezettek születési helye (Q3)				
Magyarország	Más ország			
2150 fő	Európa		Nem Európa	
	Anglia	1 fő	Kanada	1 fő
	Ausztria	2 fő		
	Németország	4 fő		
	Románia	11 fő		
	Szerbia&Montenegró	3 fő		
	Szlovákia	1 fő		
	Ukrajna	2 fő		
	Más ország összesen	25 fő		
Missing: 9	Missing: 16			
Totál: 2200				

A szülők nagy része (anyák 97,1%-a, apák 97,3%-a) Magyarországon született. A külföldön született anyák és apák többsége romániai (36 anya és 33 apa). Míg 24 anya és 19 apa más európai országból származik, 3 anya és 8 apa pedig Európán kívül született. Azonban a gyermekeknél már felsorolt országokon kívül egy-két esetben megjelennek az arab államok is.⁹

A megkérdezettek jellemzően magyarul beszélnek otthon (98,8 %). A nem magyar nyelvet használók (1,2 %) nagy része a cigány nyelv valamelyik válfaját beszéli. Származása miatt a megkérdezettek 89,7%-át még soha életében nem érte támadás. Egészen más képet kapunk, ha a származás miatti diszkriminációt nem a születés helye, hanem az otthon beszélt nyelv oldaláról közelítjük meg. Az otthon nem magyarul beszélők fele (50,7 %) elszenvedett már származása miatt valamilyen sérelmet. Ennek magyarázata az lehet, hogy az otthon nem magyarul beszélők zöme cigány származású, és hazánkban ez a kisebbség súlyos etnikai megkülönböztetést szenved. Ezzel szemben a külföldi származás önmagában nem ad alapot hátrányos megkülönböztetésre.

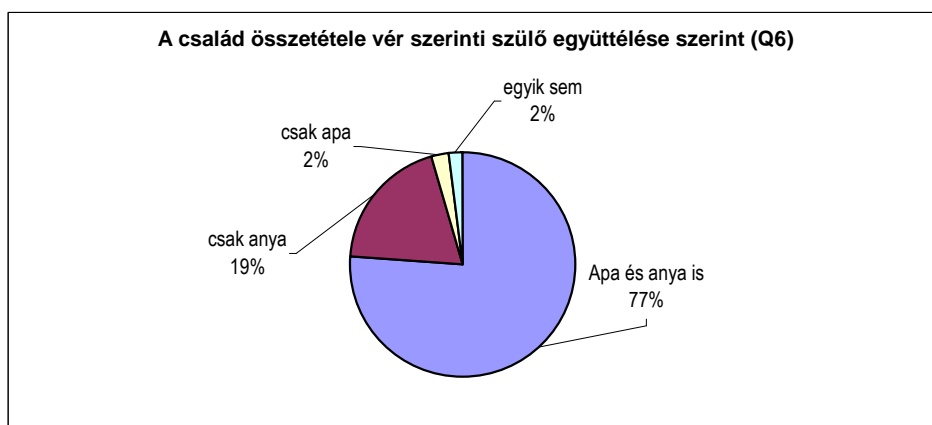
A háztartások jellemzői

A megkérdezettek háromnegyede él mindkét vér szerinti szülőjével. Emellett számottevő sokaságot alkotnak azok is, akik csak édesanyjukkal vagy édesanyjukkal és annak partnerével (nevelőapjukkal) élnek együtt.

⁹ Érdekes, hogy annak ellenére, hogy hazánkban nagy számú kínai állampolgár él, a válaszadók egyike sem adott számot arról, hogy akár ő, akár valamelyik szülője kínai származású lenne.

Család összetétele (Family composition) (Q6)		
Vér szerinti szülőkkel él	1639	74,5%
Részben apával/részben anyával él	33	1,5%
Édesanyával él	236	10,7%
Édesanyával+partnerével él	189	8,6%
Édesapával/édesapával+partnerével él	54	2,4%
Más családtaggal/intézetben él	42	1,9%
Összes válaszadó	2194	99,7%
Missing	6	0,3%
Totál	2200	100%

Kedvező képet mutat a családszerkezet, hiszen az esetek 96%-ában a válaszoló családjában megtalálható a vér szerinti anya. Ezzel szemben, csak a válaszolók 79%-a él olyan családban, amelyben a vér szerinti apa megtalálható.

Foglalkoztatás és munkanélküliség

A legtöbb megkérdezett (édes- vagy nevelő-)apjának állandó munkahelye van. Összességében azok a válaszok vannak túlsúlyban (86,9%) ahol a válaszolóval együtt élő férfinak van állandó vagy ideiglenes munkahelye.

Q9: Van-e édesapának (vagy annak a férfinak, akivel együtt él) fizetett állása?			
Válaszok	Gyakoriság	Százalék	Van munkája össz. (%)
Állandó munkahelye van	1528	69,4	86,9
Saját vállalkozása van	278	12,6	
Néha van munkája	109	4,9	
			Nincs munkája össz. (%)
Szeretne dolgozni, de nem talál munkát	42	1,9	6,6
Beteg/rokkant	27	1,2	
Nyugdíjas	46	2,1	
Más okból nem dolgozik	31	1,4	
			Missing (%)
Kétértelmű válasz	6	0,3	6,4
Nincs férfi, akivel együtt él	121	5,5	
Nincs válasz	14	0,6	
Totál	2200	100,0	

Hasonlóan az apákhoz, a legtöbb anyának (vagy a nőnemű mostohaszülőnek) állandó munkája van. Az állandó munkahellyel rendelkező apák és anyák száma és aránya megegyezik. Arányában kevesebb anya rendelkezik munkahellyel, mint apa. Viszont sokkal több az olyan női családtag, aki annak ellenére, hogy szeretne dolgozni, nem kap munkát. A nők közül betegség vagy rokkantság okán többen nem dolgoznak, mint a férfiak közül. A válaszadók (édes- vagy mostoha-) anyjának 9,4 %-a azért nem dolgozik, mert

háztartásbeliként az otthoni teendőket látja el. A „más okból nem dolgozó” nők száma kétszerese a férfiakénak. A leggyakoribb ilyen ok az, hogy a mama gyesen van a kistestvérrel.

Q10: Van-e édesanyádnak (vagy annak a nőnek, akivel együtt élsz) fizetett állása?			
Válaszok	Gyakoriság	Százalék	Van munkája össz. (%)
Allandó munkahelye van	1517	69,0	78,3
Saját vállalkozása van	137	6,2	
Néha van munkája	68	3,1	
			Nincs munkája össz. (%)
Szeretne dolgozni, de nem talál munkát	122	5,5	20,3
Beteg/rokkant	59	2,7	
Háztartásbeli (otthoni teendők)	207	9,4	
Más okból nem dolgozik	60	2,7	
			Missing (%)
Kétértelmű válasz	4	0,2	1,3
Nincs nő, akivel együtt él	16	0,7	
Nincs válasz	8	0,4	
Totál mintakeret	2200	100,0	

A társadalmi-gazdasági státusz

A megkérdezettek szociális helyzetét jellemezheti az iskolához és a lakókörnyezethez való kötődés. Ennek mérésére alkalmas egyfelől az iskoláról és a lakókörnyezetről alkotott vélemény. (Szubjektív értékmérők – Q 45.1-45.4 és Q47.1-47.3, Q47.10-47.13.) Másfelől pedig az iskola és a lakókörnyezet objektív értékelése, valamint a saját anyagi helyzet. (Objektív értékmérők – Q11-14; 45.5-45.8; 47.4-47.9.)

Szubjektív értékmérők

Annak ténye, hogy a legtöbben pozitívan nyilatkoztak iskolájukról – az iskola hiányozna, ha el kellene költözni, a tanárok észreveszik, ha valaki jól teljesít és megdicsérik, a tanuláson kívül sok más program is van az iskolában – az oktatási intézményhez való jelentős kötődésről árulkodik. A legtöbben szeretik iskolájukat. Ugyanez a kötődés tapasztalható a lakóhellyel kapcsolatban is. A megkérdezetteknek hiányozna a lakóhelye, ha el kellene költözni, és összességében szeretik a helyet, ahol laknak: a többség szerint egyáltalán nem vagy inkább nem igaz az a megállapítás, hogy a lakóhelyükön lakók általában nem jönnek ki egymással. A szomszédok együttélése a kölcsönös bizalmon és segítőkészségen alapul ugyan, de leginkább az „élni, és élni hagyni” jelszava alatt: a kölcsönös szimpátia passzív formát ölt. A többség egyáltalán nem ért egyet azzal, hogy a szomszédok észreveszik, ha jól viselkedik és ezt meg is mondják neki.

Objektív értékmérők

Az iskolai devianciákra, a lakókörnyezet állapotára és az otthoni anyagi értékmérőkre vonatkozó kérdések inkább a gyermek szociális helyzetéről adnak tájékoztatást, semmint a kötődésről. A következőkben a megkérdezettek iskolához való viszonyát vizsgáltuk, az objektív körülményekre tekintettel. Objektív körülményeknek az adott, független változókat tekintettük, hasonlóképpen, mint a lakókörnyezethez fűződő változók csoportosításánál. A Q45.5-45.8 kérdések az iskolára nézve negatív állításokat tartalmaznak, amelyekkel a megkérdezettek inkább nem értnek egyet. A legszembetűnőbb a drogfogyasztás gyakoriságára vonatkozó állítás, amellyel a válaszadók 75,8%-a egyáltalán nem értett egyet. Azzal, hogy az iskolában sok a lopás, gyakori a verekedés és sok dolog van eltörve, megrongálva (vandalizmus) a válaszolók 33-35%-a inkább nem értett egyet, azonban ennél az egyet-nem-értésnél szilárdabb vélemény volt az iskolai kábítószeresítés tagadása.

A lakóhelyre vonatkozó objektív – egyéni megítéléstől független – állítások a Q47.4 – Q47.9 pontokban találhatóak. A válaszolók a lakóhelyről általánosságban pozitív képet festenek. Az egyetlen pozitív megfogalmazású állítással, amely szerint a lakóhelyen sok hely van a gyerekeknek a játékra, a válaszolók többsége inkább vagy teljesen egyet értett. Ezzel szemben, a negatív töltetű állításokkal, amelyek szerint a lakóhelyen sok a bűncselekmény, gyakran árulnak kábítószer, gyakori a verekedés, sok az elhagyatott épület és a graffiti, a többség inkább, vagy egyáltalán nem értettek egyet.

A legtöbb válaszadónak külön szobája van, és megközelítőleg ugyanennyi az autóval rendelkező háztartások száma is. A vizsgált anyagi eszközök közül a mobiltelefon a legelterjedtebb: saját mobiltelefonnal a válaszadók 91,3%-a rendelkezik. Ennél ugyan kevesebb az olyan számítógépek száma, amelyhez a válaszadó is hozzáférhet (84%), azonban a háztartások számítógépes ellátottságának országos mutatóival összehasonlítva ez a szám gyanúsán magas.

Q11-14: Saját szoba – számítógép – mobiltelefon – autó van a családban (igen válaszok)		
Válaszok	Gyakoriság (fő)	Arány (%)
Külön szoba	1753	79,7
Számítógép, amit használhat a válaszadó	1848	84,0
Saját mobiltelefon	2008	91,3
Autó a családban	1736	78,9
Válaszolók összesen	2200	100,0

Magyarországon 2006-ban a háztartások 38%-ában volt személyi számítógép. A négymillió magyar háztartásra vetítve becslések szerint 1,52 millió személyi számítógép esett.¹⁰ A háztartások szegényes komputeres felszereltsége és a válaszolók által festett rózsás helyzet között igen nagy a szakadék. Ennek oka lehet, hogy a tanulók figyelmen kívül hagyták el a kérdést és, bár közvetlen háztartásukban nincs ugyan számítógép, az iskolán kívül – szomszédban, rokonságnál, barátoknál, nyilvános portálon – mégis rendszeresen használnak számítógépet. Az eltérés másik oka lehet, hogy a válaszolókat szégyenérzetük tartotta vissza attól, hogy bevallják: otthon nincs számítógép.

Az önellentmondásos válaszadások miatt az anyagi értékek meglétét firtató kérdések (Q11-14) nem alkalmasak arra, hogy világos képet kapjunk a válaszolók szociális és gazdasági helyzetéről.

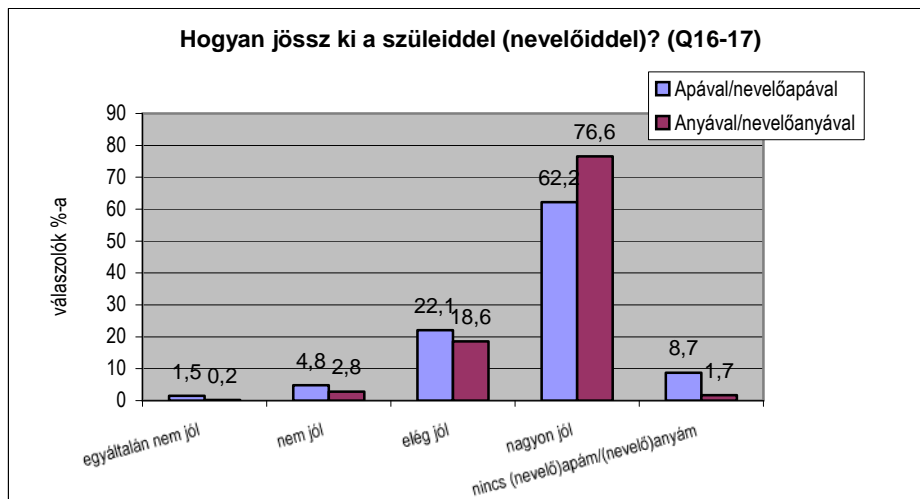
A bűnelkövetéshez, illetve a problémás viselkedéshez, valamint a sértetté váláshoz kapcsolódó egyéb jellemzők

Jelen fejezetben azokat a kérdéseket és összefüggéseket vizsgáljuk, amelyek talán a legalkalmasabbak a társadalmi kötődés-elmélet érvényesülésének mérésére. Ezek: a szülőkkel való kapcsolat (relationship with parents, serious family events), a konvencionális tevékenységekben való részvétel (leisure time activities), valamint a társadalmi értékek elfogadása (school achievement, group membership and activities).

A szülőkkel való kapcsolat

¹⁰ World Internet Project: A digitális jövő térképe. A magyar társadalom és az internet, 2006. ITHAKA-ITTK-TÁRKI. A World Internet project (WIP) az internet társadalmi hatásainak vizsgálatára szerveződött széleskörű nemzetközi kutatási program, amelyet 1999-ben indítottak az Egyesült Államokban. Magyarország 2001 óta vesz részt a WIP-ben a TÁRKI, az ITHAKA és az ITTK együttműködésével.

A megkérdezett tanulók szülőkkel/nevelőszülőkkel való kapcsolata általában nagyon jó (Q16-17). Az arányok az anya/nevelőanya felé húznak, akivel általában jobb a kapcsolat, mint az apával/nevelőapával. A válaszolók 8,7%-ának nincs (nem él együtt) édes- vagy nevelőapja, ez az arány az anyák esetében kisebb, csak 0,7%.

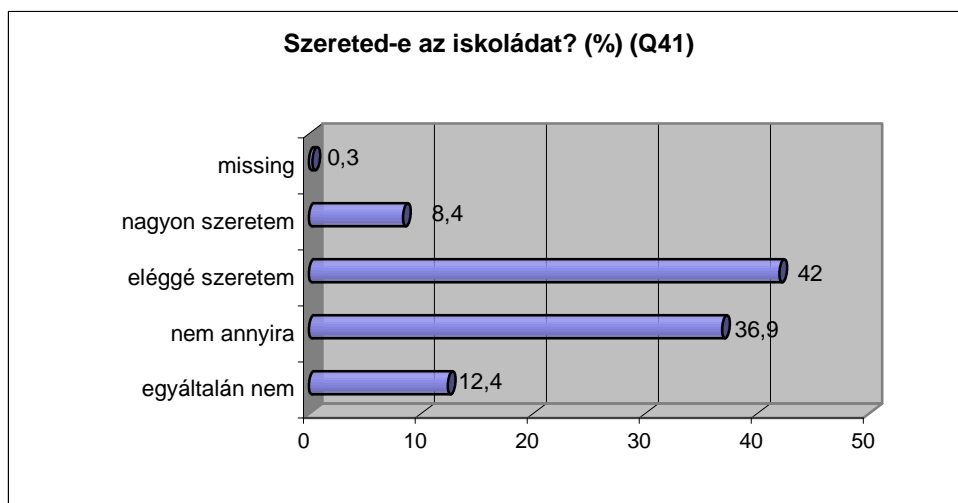
A családdal töltött idő szintén igen kedvező képet mutat: eszerint a megkérdezettek túlnyomó többsége (57,7%) legalább egy héten egyszer családjával közösen megy moziba, sétál vagy kirándul, rokont látogat, vagy sporteseményt néz (Q18). Ezen belül is tekintélyes azoknak a száma, akik, hetente többször tesznek programot (22,9%). A családi vacsorák gyakorisága ugyancsak szoros kötődést mutat. Érdekes azonban, hogy míg a naponta együtt vacsorázók képezik a legnagyobb csoportot a mintában (1007 válaszoló, 45,8%), addig a hetente hatszor és ennél kevesebbszer együtt vacsorázók száma egyaránt nagyon kicsi.

A szülői kontroll általában megfelelő, hiszen az esetek többségében (mindig tudják+általában tudják=93,7%) tudják, kivel tölti a gyermek a szabadidejét (Q20). A kontrollra maguk a szülők is nagy hangsúlyt fektetnek, hiszen az este kimaradók 54,7%-ának (1203 válaszoló) megmondják, mikorra kell pontosan otthon lennie (Q21.0). A válaszolók többsége általában be is tartja ezt a határidőt (51,8%, 1139 fő) és csak 2,6% (57 válaszadó) nem engedelmeskedik a szülőknek (Q21.1).

A szülők gyermekük társaságát, a származást illetően általában nem korlátozzák, megengedik, hogy gyermeküknek különböző vallású és etnikumú barátai legyenek (77,3%, azaz 1701 válaszoló) (Q36).

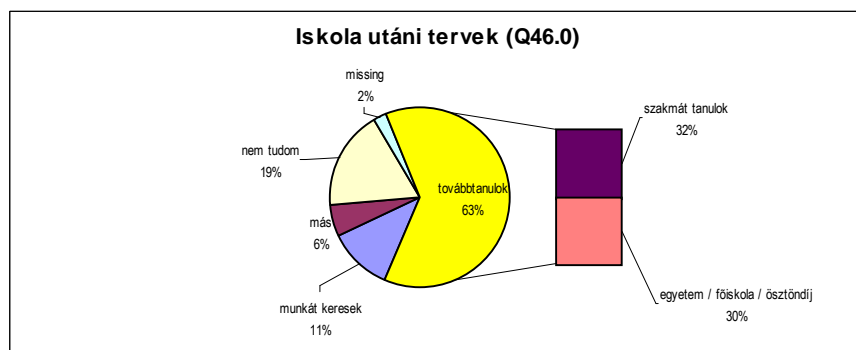
Iskola: tanulmányi előmenetel, az iskolával kapcsolatos érzések

A megkérdezettek vegyes érzelmekkel viseltetnek iskolájuk iránt, mégis a legtöbben a visszafogottak közé tartoznak: csak a válaszolók 8,4%-a nyilatkozta, hogy nagyon szereti iskoláját, 12,4% viszont egyáltalán nem szereti (Q41).

A tanulók iskolai sikereiről, illetve jövőképeről a Q42-44 és a Q46 kérdések árulkodnak. A válaszolóknak 9,6%-a (210 válaszoló) ismételt osztályt, a legtöbben a 9. és az 1. osztályt. 30-an egynél többször ismételték osztályt. A válaszolók 14,9%-a (328 válaszoló) egy-két alkalommal, míg 4,9%-a (107 válaszoló) ennél többször lógott már az iskolából. 80,0%-ra (1761 válaszoló) viszont egyáltalán nem jellemző az iskolakerülés. A megkérdezettek nagy része (63,9%, 1406 válaszoló) saját bevallása szerint átlagos tanuló, míg 22,7% (498 válaszoló) az átlag fölött, 13,0% (286 válaszoló) viszont az átlag alatt teljesít.

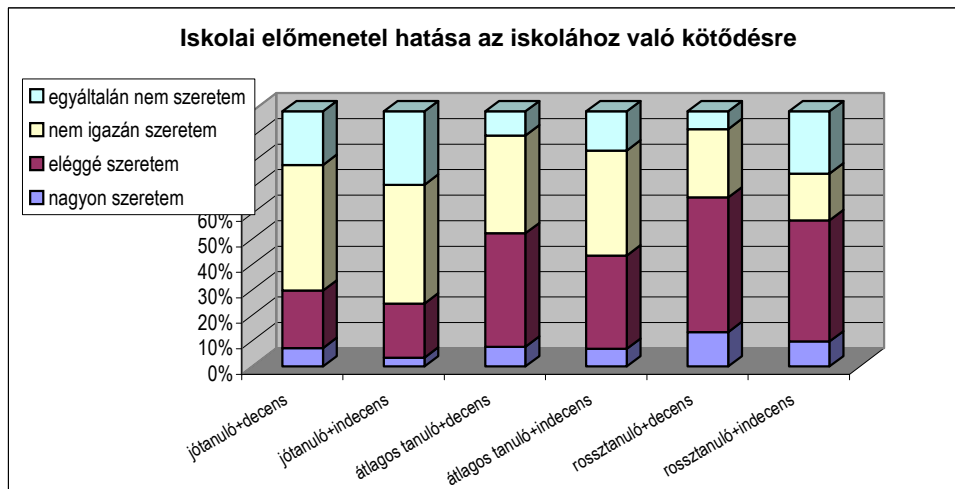
A következő diagramban jól látható, hogy a valamilyen szinten (felsőoktatási előkészítő, szakmát adó felsőoktatás, szakmát adó továbbképzés, ösztöndíj) továbbtanulni vágyók jelentős többséget képeznek a mintában. Emellett még mindig a válaszolók mintegy ötödének elképzelése sincs a jövőről.

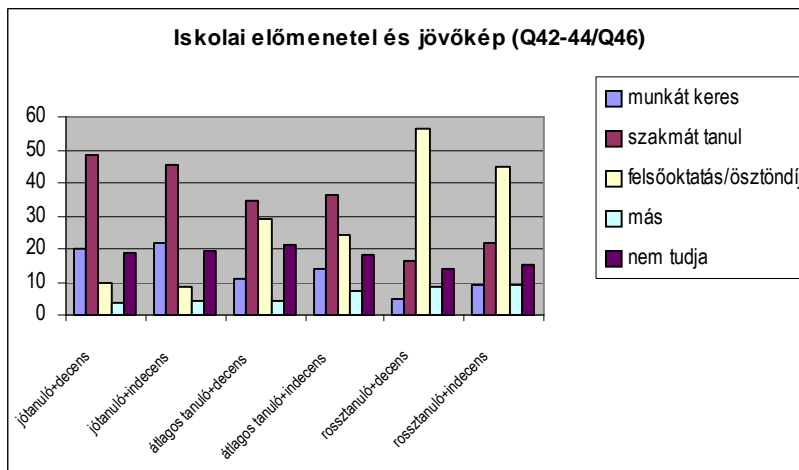
Azok közül, akik valamilyen, a felsorolásban nem szereplő egyéni elképzelést írtak be (Q46.0s), a legtöbben egyetemre vagy főiskolára akarnak menni (63 fő), és 10 fő közelebbi céljaul a gimnáziumot/középiskolát jelölte meg. Az elképzelések között szerepel még a családi vállalkozásban való munkavállalás, valamint a saját vállalkozás alapítása, és a külföldi továbbtanulás, nyelvtanulás vagy munkavállalás.

Szignifikáns összefüggés mutatható ki az iskolai teljesítmény és a decens viselkedés (nem lógott, nem kellett évet ismételnie), valamint aközött, hogy mennyire szereti az iskoláját a válaszoló, azonban nem abban az irányban, ahogyan azt feltételeztük. Feltételezésünk szerint minél jobban teljesít, annál jobban szereti az iskoláját a válaszoló. Ehelyett, az átlagosan és átlag alatt teljesítő decens tanulók inkább kötődnek iskolájukhoz, mint azok, akik az átlagot

felülmúlják. Az iskola szeretete tehát nem elsősorban attól függ, hogyan teljesítenek a diákok, hanem hogy van-e olyan közösség, ahová a gyerekek kötődhetnek.

Szignifikáns a kapcsolat az iskolai karrier (iskolai teljesítmény, évismétlés, iskolakerülés), valamint a tanulók jövőképe között is (Q42-44/Q46) között: a jótanulók inkább munkát keresnek vagy szakmát tanulnak, az átlagos és a rossztanulók pedig inkább felsőoktatási előkészítő iskolába mennek vagy ösztöndíjat keresnek. Érdekes, hogy a jövőképet nem befolyásolta az, mennyire tartották be az iskola szabályait – lógtak-e az iskolából vagy kellett-e évet ismételniük – a diákok. További érdekesség, hogy az átlag alatt teljesítőknek inkább van jövőképük, mint az átlagosan vagy az átlag fölött teljesítőknek.

Szabadidő: szabadidő-eltöltés; csoporttagság és időtöltés; az erőszak skála

A szabadidő-eltöltési szokások mutatják egyfelől a család funkcionális szerepének érvényesülését – a szülői kontroll mértéke, a család értékrendjének adaptációja, az érzelmi kötődés foka –, másfelől rámutatnak a barátokkal való viszonyra és a konvencionális tevékenységekben való részvétel kvantitatív és kvalitatív jellemzőire vonatkozóan. (Hirschi, 1969)

Éjszakai kimaradás

A megkérdezettek többsége egyáltalán nem jár el otthonról esténként. Minél gyakoribb esti kimaradást tüntet fel a válasz, tendenciózusan annál kevesebben jelölték azt meg.

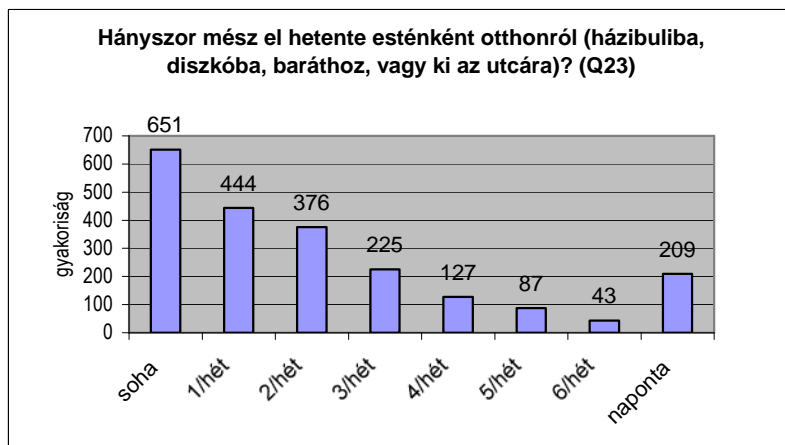

Diagram: Esti program gyakorisága (Q23)

A válaszolók életkora és az esti kimaradás gyakorisága között szignifikáns összefüggést találtunk. Az életkori csoportokat tovább egyesítettük két csoportra az általános iskola és a középiskolai életkor szerint, így kaptunk két korcsoportot,

a 12-15 éveseket, és a 16-17 éveseket. Az összevonásra azért volt szükség, mert feltételeztük, hogy az általános iskolát elhagyva a baráti kapcsolatok megélnéülnek, az esti kimaradások száma gyakoribb lesz. Feltételezésünk beigazolódott: ugyan mindkét korosztályból a legtöbben hetente egy-kétszer maradnak ki esténként, azonban a 16-17 évesek arányában sokkal többször maradnak ki naponta.

Q2/Q23: Életkor és esti program gyakorisága					
	Esti program				Totál
	Soha	1-2x hetente	3-6x hetente	Minden este	
12-15 évesek	600 31,7%	719 38,0%	417 22,1%	154 8,1%	1890 100,0%
16-17 évesek	49 18,3%	99 36,9%	65 24,3%	55 20,5%	268 100,0%
Totál	650 30,1%	820 37,9%	482 22,3%	209 9,7%	2161 100,0%

Táblázat: Életkor / esti program gyakorisága (Q2/Q23)

Csoporttagság és időtöltés

A baráti kör strukturális összetételét és funkcionális szerepét a Q26 - Q34 kérdések alapján vizsgáltuk. Többen töltik kisebb vagy nagyobb baráti társasággal a szabadidejüket, mint egyedül vagy a családjukkal. Azoknak a válaszolóknak a száma, akiknek nagyobb (négy vagy több főből álló) baráti társaságuk van, kisebb, mint a csak egy-három baráttal rendelkezőké.

Q26: Legtöbbször kivel töltöd a szabadidődet?			
Válasz	Gyakoriság	Százalék	Egyedül vagy családdal
Egyedül	128	5,8	össz.: 41,1 %
A családommal	777	35,3	
1-3 barátommal	712	32,4	Barátokkal össz.: 57,5 %
Nagyobb baráti társasággal (4 vagy több baráttal)	551	25,1	
Totál	2169	98,6	
Kétértelmű válasz	14	0,7	Missing össz.: 1,4 %
Nincs válasz	17	0,8	
Totál mintakeret	2200	100,0	

Táblázat: Legtöbbször kivel töltöd a szabadidődet? (Q26)

A válaszolók 87,4%-a vallotta, hogy állandó baráti társasággal rendelkezik, akikkel együtt is tölti a szabadidejét. Az ilyen baráti társasággal nem rendelkezők viszonylag kis csoportot alkotnak: 10,5%. (Missing: 2,1%) Ezek szerint, az előző táblázat eredményeivel összevetve, a legtöbb válaszadónak van állandó baráti társasága, de ez nem jelenti feltétlenül azt is, hogy velük tölti szabadideje nagy részét.

A Q26 és a Q27 kérdésre adott válaszok korrelációja nem mutat logikus összefüggést. A korreláció szerint azok, akinek van állandó baráti társasága, általában nem egyedül töltik szabadidejüket, de nem is a családdal. Igen ám, de míg 87,4%-nak van állandó baráti köre, addig csak a válaszolók 57,5 %-a vallotta azt, hogy szabadidejének nagy részét ezzel a baráti társasággal is tölti. A szabadidő eltöltésére vonatkozó és az állandó baráti társaság meglétét vizsgáló kérdésekre tehát, a megkérdezettek nem adtak logikusan összefüggő válaszokat.

A Q28-as kérdés alapján, a legtöbbször 12-15 évesekből áll a társaság. Tekintélyes csoportot alkotnak még a 16-18 évesekből álló társaságok, 12 év alattiakhoz és 25 év felettiékhöz azonban csak ritkán csatlakoztak a megkérdezettek.

Q28: A társaság jellemző életkora		
Válasz	Gyakoriság	Százalék
12 év alattiak	7	0,3
12-15 évesek	1099	49,9
16-18 évesek	705	32,1
19-25 évesek	105	4,8
25 éven felüliek	33	1,5
Totál	1948	88,5
Nem értelmezhető	230	10,5
Nincs válasz	21	1,0
Missing össz.	252	11,5
Totál mintakeret	2200	100,0

Táblázat: A társaság jellemző életkora (Q28)

Az állandó baráti társaság meglétére 1923 megkérdezett válaszolt igennel, míg e társaság jellemző életkorát összesen 1948 megkérdezett jelölte meg. Ez önmagában is ellentmondás és arra sarkall, hogy kellő távolságtartással ítéljük meg a társaság további jellemzőire adott válaszok komolyságát.

A megkérdezett életkora és állandó társaságának jellemző életkora között szignifikáns összefüggést fedeztünk fel. A válaszoló általában életkorának megfelelő korcsoportú társaságba tartozott (Q2 / Q28.0).

A társaság összetétele az esetek 59,9%-ában vegyes. Az értékelhető választ adók 10,6%-a szerint a csoport csak lányokból áll, míg 17,8%-uk szerint tiszta fiú-társaság. (Missing:11,7%) (Q34.0)

Az erőszak-skála

A megkérdezettek 69,1%-ának társaságában nem elfogadottak a törvénybe ütköző cselekedetek, 75,7% pedig azt vallotta, hogy nem követ el a társasága ilyen törvénytelenégeket (Q31 és Q32). Legyenek bár elfogadottak a törvénybe ütköző cselekedetek, a társaságban nagyobb a visszatartó erő az ilyen, súlyos devianciák elkövetésével szemben. A Chi-négyzet próba szignifikáns összefüggést mutatott a bűncselekmények társaság általi elfogadása és a társaság bűnöző aktivitása között. Azok, akiknek csoportjában elfogadottak az illegális cselekedetek, többnyire bűncselekményeket is

elkövetnek. Ha a csoport nem fogadja el a törvénybe ütköző cselekedeteket, akkor viszont tagjai nem is követnek el bűncselekményeket.

A devianciák csoport általi elkövetése, elfogadottsága, valamint a csoport nemek szerinti megoszlása között összefüggés fedezhető fel. (Q34/Q32) A tiszta lány-társaságok sokkal kisebb arányban követnek el törvénybe ütköző tetteket, mint a tiszta fiú, valamint a vegyes csoportok tagjai. A tiszta fiú-csoportok a legdeviánsabbak: inkább cselekednek törvénybe ütköző módon, mint a vegyes baráti társaságok.

Q34.0/Q32.0: A társaság nemek szerinti összetétele és törvénybe ütköző tettek elkövetése			
	A társaság elkövet törvénybe ütköző tetteket	A társaság nem követ el törvénybe ütköző tetteket	Totál
Tiszta fiú-társaság	329 83,9%	63 16,1%	392 100,0%
Tiszta lány-társaság	227 97,4%	6 2,6	233 100,0%
Vegyes társaság	1103 84,2%	207 15,8%	1310 100,0%
Totál	1659 85,7%	276 14,3%	276 14,3%

Táblázat: A társaság nemek szerinti összetétele/törvénybe ütköző tettek elkövetése (Q34.0/Q32.0)

Az eredmények értelmezése

Devianciák

A vizsgálatban szereplő devianciák között az alkoholfogyasztás ölt aggasztó méreteket: amellet, hogy a leggyakrabban megjelenő kockázati tényező, a megkérdezettek 78,7%-a már fogyasztott életében valamennyi (legalább egy pohár) szeszes italt. Ezzel szemben a drogfogyasztás nem képvisel jelentős mértéket: a megkérdezetteknek csak 8,2%-a fogyasztott már valaha könnyű drogot.

Az alkoholfogyasztás a leggyakrabban önállóan szerepel (52,3%), de sokszor társul fegyverviseléssel/csoportos verekedéssel is (16,2%). A megkérdezettek 19,3%-ára viszont, saját bevallásuk szerint egyetlen deviancia sem jellemző.

A vagyon elleni bűncselekményeken belül a kisebb súlyú, kis kárértékű, alkalmi lopásokban való részvétel volt a legjellemzőbb. Ez az arány megegyezik az országos statisztika (ERÜBS) adataival. Az erőszakos cselekmények közül a legmagasabb részvételi arány a csoportos verekedésben volt. A szignifikancia-teszt erős összefüggést mutatott a rongálás és más erőszakos cselekmények között: a múltban legalább egyszer rongálást elkövetők 50%-a vett már részt csoportos verekedésben, és 38%-a hordott már magánál fegyvert.

A bűnözővé válás kockázati tényezői közül a megkérdezettek a leggyakrabban csak egyvel rendelkeznek (61,0%), ezt követi a két kockázati tényező együtállása (17,5%). Míg három kockázati tényezővel együttesen csak a megkérdezettek 1,5%-a rendelkezik.

A kutatás alapján a belépési életkor általában 12-14 éves korra tehető, tehát a megkérdezettek még gyermekkorúak voltak az első bűncselekmény elkövetésekor. Az elkövetés valószínűsége az életkorral növekszik, a legnagyobb arányban a 15-16 éves korosztályban számoltak be erőszakos cselekmények elkövetéséről. Az a hipotézis, hogy a családi állapot és az erőszakos cselekmények elkövetése között összefüggés van, a felmérés eredményei alapján nem látszik igazolhatónak.

A megkérdezettek elenyésző hányadánál áll együtt a drogfogyasztás és más – legtöbbször vagyon elleni – bűncselekmény együttesen. Ennek oka nagy valószínűséggel az, hogy 12-15 éves korban nagyrészt „csak” a kipróbálásig jutnak el a gyerekek. Az első marihuána- és XTC/speed-kipróbálás időpontja 13-14 éves korra tehető.

A családi viszonyokat tekintve a drogfogyasztók közül sokkal többen állították, hogy rossz a kapcsolatuk az édes-/nevelőapjukkal. A szülő(k) alkohol- vagy drogproblémája viszont nem befolyásolja a gyermek kábítószerhez való viszonyát. Ezek az adatok igazolták hipotézisünket, mely szerint a család épsége, stabilitása és a gyerekek kábítószerhez való viszonyai között összefüggés áll fenn.

A kötődés és a társadalmi kontroll

A megkérdezettek többsége szereti az iskoláját. Ugyanilyen kötődést tapasztaltunk a lakóhellyel kapcsolatban is. A legtöbb válaszadónak külön szobája van, és megközelítőleg ugyanennyi az autóval rendelkező háztartások száma is. A vizsgált anyagi eszközök közül a mobiltelefon a legelterjedtebb.

A megkérdezett tanulók szülőkkel/nevelőszülőkkel való kapcsolata általában nagyon jó. Az arányok az anya/nevelőanya felé húznak, akivel általában jobb a kapcsolat, mint az apával/nevelőapával. A szülői kontroll általában megfelelő, hiszen az esetek többségében tudják, kivel tölti a gyermek a szabadidejét.

A szülők gyermekük társaságát a származást illetően általában nem korlátozzák, megengedik, hogy gyermeküknek különböző vallású és etnikumú barátai legyenek. Az etnikum és vallás szerinti megkülönböztetés valószínűleg azért ilyen alacsony szintű, mert a mintában szereplők között eleve nagyon kevés a más (nemzeti/etnikai) származású. Érdekes lenne megvizsgálni, hogy más szempontok alapján befolyásolja-e a szülő gyermeke társas kapcsolatait (időtöltés módja, helye, a társak politikai, gazdasági és egyéb szempontok szerinti megkülönböztetése), azonban a kérdőív erre nem ad lehetőséget.

Szignifikáns összefüggés mutatható ki az iskolai teljesítmény és a decens viselkedés (nem lógott, nem kellett évet ismételnie), valamint aközött, hogy mennyire szereti az iskoláját a válaszoló. Az átlagosan és átlag alatt teljesítő decens tanulók inkább kötődnek iskolájukhoz, mint azok, akik az átlagot felülműlják. Az iskola szeretete tehát nem elsősorban attól függ, hogyan teljesítenek a diákok, hanem hogy van-e olyan közösség, ahová a gyerekek kötődhetnek. A valamilyen szinten (felsőoktatási előkészítő, szakmát adó felsőoktatás, szakmát adó továbbképzés, ösztöndíj) továbbtanulni vágyók jelentős többséget képeznek a mintában. Emellett még mindig a válaszolók mintegy ötödének elképzelése sincs a jövőről. Érdekes, hogy a jövőképet nem befolyásolta az, mennyire tartották be az iskola szabályait – lógtak-e az iskolából vagy kellett-e évet ismételnük – a diákok. További érdekesség, hogy az átlag alatt teljesítőknek inkább van jövőképük, mint az átlagosan vagy az átlag fölött teljesítőknek.

A válaszolók életkora és az esti kimaradás gyakorisága között szignifikáns összefüggést találtunk. Többen töltik kisebb vagy nagyobb baráti társasággal a szabadidejüket, mint egyedül vagy a családjukkal. legtöbb válaszadónak van állandó baráti társasága, de ez nem jelenti feltétlenül azt is, hogy velük tölti szabadideje nagy részét. A megkérdezett életkora és állandó társaságának jellemző életkora között szignifikáns összefüggést fedeztünk fel. A válaszoló általában életkorának megfelelő korcsoportú társaságba tartozott.

A Chi-négyzet próba szignifikáns összefüggést mutatott a bűncselekmények társaság általi elfogadása és a társaság bűnöző aktivitása között. Azok, akiknek csoportjában elfogadottak az illegális cselekedetek, többnyire bűncselekményeket is elkövetnek. Ha a csoport nem fogadja el a törvénybe ütköző cselekedeteket, akkor viszont tagjai nem is követnek el bűncselekményeket. A devianciák csoport általi elkövetése, elfogadottsága, valamint a csoport nemek szerinti megoszlása között összefüggés fedezhető fel. A tiszta lány-társaságok sokkal kisebb arányban követnek el törvénybe ütköző tetteket, mint a tiszta fiú, valamint a vegyes csoportok tagjai.

VI. A kutatási eredmények összefoglalása

Kutatásunkban olyan diákokat vizsgáltunk, akiknek szocializációja még nem fejeződött be. A születéssel - a szocializáció kezdetén -, a társadalmi (társas) lényvé válásnak csak a lehetősége adott. A lehetőség hosszú folyamatban formálódik, s eredményét azoknak a közegeknek a jellegzetességei határozzák meg, amelyben az emberré és a felnőtté válás zajlik. A mikromilió (család, iskola, munkahely, baráti kiscsoportok) jellegzetességei adják tehát a szocializációs folyamat kereteit.

Napjaink globalizálódó világában a fiatalok viselkedéséhez számos negatív sztereotípiát társul, annak ellenére, hogy kutatási eredményeink is alátámasztják: sok olyan fiatal van, aki egyáltalán nem tanúsít semmilyen deviáns magatartást. A megkérdezettek 19,3%-ára egyetlen deviáns viselkedésformát sem tanúsított még életében. Kutatási eredményeink éppen ezért a fiatal generáció viselkedésének jobb megértését segíthetik.

A társadalmi kötések reciprok kapcsolatokat alakítanak ki, és fordulópontokat jelenthetnek a fiatalok jogellenes magatartásoktól való visszatartásában. A kötődés elmélet mellett a társadalmi kontroll elmélettel és a lehetőség-teóriákkal magyarázhatók a legjobban a fiatalok által elkövetett jogsértő cselekmények. Felmérésünk a fiatalok deviáns és antiszociális viselkedését vizsgálta, bár tudjuk, hogy ez a fogalom nem kellő pontossággal definiált. A politikusok – de hajlamos erre az átlagember is - számos olyan viselkedést fogalmazznak meg szívesen bűncselekményként vagy antiszociális magatartásként, amelyet csak az a morális pánik indokol, amely – Európában a bevándorló fiatalokkal kapcsolatosan, Magyarországon a roma fiatalokkal kapcsolatosan – tapasztalható. Manapság mintha kevésbé hinnénk azoknak a kutatási eredményeknek, amelyek azt jelzik, hogy az enyhébb súlyú jogellenes cselekmények elkövetése döntő mértékben a kamaszkorhoz kapcsolódik, és az érettebb kor eléréseivel a fiatalok döntő többsége beilleszkedik.

Mindemellett számos olyan tényezőt sikerült azonosítanunk a kutatással, amelyek a bűnelkövető magatartás tanúsításának nagyobb veszélyét hordozzák. Néhány körülmény erősebben, mások gyengébben jelezhetik a devianciába sodródás megkezdődését, és e faktorok – s ez nem újdonság – általában kölcsönös kapcsolatban állnak egymással. Kutatásunk azonban rávilágított néhány érdekes összefüggésre, például arra, hogy az iskolához kötődés nem csak a jó tanulmányi előmenetelhez társulhat.

A korábbi ISRD kutatás szerint – és ezt jelen kutatásunk adatai is alátámasztják – alapvetően 3 tényező gyakorol hatást a bűnelkövetés/deviancia alakulására: (1) az életkor, (2) a baráti társaság és (3) az alkoholfogyasztás.

Az életkor

A korábbi ISRD vizsgálat eredményei is azt jelezték, hogy a bűnelkövetés szorosan kötődik az életkorhoz, és a különböző típusú cselekmények elkövetése eltérő belépési életkort

feltételez. A 12-13 éves korúak jellemzően vagyon elleni, a 14-15 éves korúak erőszakos jellegű cselekményeket követnek el, majd a 15. életév fölött jelenik meg a drogfogyasztás.

Kutatásunk eredményei szerint a megkérdezett diákok még a büntethetőségi életkori határt elérése előtt valósították meg az első bűnelkövető és jogsértő magatartást. A belépési életkor általában 12-14 éves korra tehető, azaz a megkérdezettek még gyermekkorúak voltak az első bűncselekmény elkövetésekor. Az elkövetés valószínűsége az életkorral növekszik, a legnagyobb arányban a 15-16 éves korosztályban számoltak be erőszakos cselekmények elkövetéséről. Az a hipotézisünk, hogy a családi állapot és az erőszakos cselekmények elkövetése között összefüggés van, a felmérés eredményei alapján nem igazolódott.

A belépési életkor fenti jellegzetességei miatt a fiatalokkal kapcsolatos bűnmegelőzési stratégiáknak jobban kellene koncentrálniuk a gyermekkorúak életkori csoportjára. Jelenleg ugyanis ezek a programok elsősorban a valamivel idősebb fiatalok visszatartását célozzák. E programok jelentős részét iskolai közegben érdemes megvalósítani. Az érem másik oldala is fontos: segíteni kell a bűnelkövető magatartás abbamaradását. Nem csak a belépési korra kell koncentrálnunk tehát, hanem arra is, hogy a kilépés is minél hamarabb következzen be. A kilépés ösztökélése segíti a fiatalok beilleszkedését és megnyugtató felnőttkori életét: a munka világához kapcsolja ezeket a fiatalokat, és hosszantartó kapcsolatok kiépítésére teszi őket képessé. A fiataloknak képesnek kell lenniük arra, hogy versenyben maradjanak az egyre nagyobb szakmai felkészültségű szakembereket kívánó munkaerőpiacon. Bármilyen segítség, amely kitartásukat és felkészültségüket erősíti, képességeik erősítéseként is értékelhető arra, hogy távol tudjanak maradni a bűnelkövetéstől, az antiszociális viselkedéstől vagy a veszélyeztető magatartásoktól.

A korábbi ISRD kutatás megállapította, hogy az iskolai teljesítmény, a szülői felügyelet szorossága, a baráti társaság összetétele és a szabadidő eltöltése befolyásolják a fiatalkori bűnelkövetést. A családnak és az iskolának van a nagyobb súlya a fenti 4 tényező közül, mert ez a kettő befolyásolja a baráti társaság alakulását és a szabadidő eltöltésének mikéntjét is. Kutatási eredményeink is igazolták, hogy szoros összefüggés van az iskolából való lógás, az évisméltés és a vagyon elleni devianciák megvalósítása között. A környezeti viselkedés könnyen megtanulható és lehetővé teszi a „beilleszkedést”, a csoport részévé válást. Az elmaradottabb lakókörnyezetből származó, valamint a szegényebb iskolába járó fiatalok között nagyobb arányban találtunk elkövetőket.

Azt tapasztaltuk, hogy az elkövető fiatalok személyiségi jegyei között sokkal jelentősebb az önzés, a kalandvágy, az agresszió, meggondolatlanság, mint azoknál, akik még nem követtek el ilyen fajta cselekményt. Az erőszak sok esetben szórakozás, illetve a dicsőség jelzőivel párosul, ami azt jelzi, hogy körükben az erőszakos viselkedés elfogadott magatartásforma.

A baráti társaság

A közösségi kötődések erejét és a jogellenes magatartástól való visszatartó erejét számos kutatás igazolta már. Újabb kutatási eredmények egyre nagyobb mértékben árnyalják ezt a feltevést, bemutatva, hogy a kapcsolatok minősége is befolyásolhatja a visszatartás erejét. A kötődések a fiatalokat a szülőkhöz, a kortárscsoporthoz és az iskolához fűzik. Felnőttkorban ezeket a kapcsolatokat váltják fel a munkahelyi és a partneri együttélési kontaktusok.

Kutatási eredményeink azt mutatják, hogy a megkérdezett diákoknak a mikrokörnyezethez való viszonyulása alapvetően pozitív: szeretik iskolájukat, lakóhelyüket és azok értékeit is elfogadják. A kutatási eredmények szignifikáns összefüggést jeleznek az iskolai teljesítmény és a decens viselkedés (nem lógott, nem kellett évet ismételnie), valamint a között, hogy mennyire szereti az iskoláját a válaszoló. Az átlagosan és átlag alatt teljesítő decens tanulók

inkább kötődnek iskolájukhoz, mint azok, akik az átlagot felülműlják. Az iskola szeretete tehát nem elsősorban attól függ, hogy ott hogyan teljesítenek a diákok, hanem attól, hogy ott van-e olyan közösség, ahová a gyerekek kötődhetnek.

A megkérdezett tanulók szülőkkel/nevelőszülőkkel való kapcsolata általában nagyon jó. Az arányok az anya/nevelőanya felé húznak, akivel általában jobb a kapcsolat, mint az apával/nevelőapával. A szülői kontroll általában megfelelő, hiszen az esetek többségében tudják, kivel tölti a gyermek a szabadidejét.

A korábbi ISRD kutatás eredményei között újdonság volt annak a tételnek a kimondása, hogy a fiú-apa kapcsolat a meghatározóbb a deviancia alakulásában, mint a lány-anya kapcsolat. Ha a fiú és az apa kapcsolata jó, akkor a fiatal bűnözési aktivitása az idő előrehaladtával nem nő, de, ha ez a kapcsolat nem kielégítő, akkor a deviáns viselkedés intenzitásának növekedésével számolhatunk. Kutatásunkban azoknak a fiataloknak, akik a saját bevallásuk szerint fogyasztottak már valamilyen kábítószerrel, jellemző volt, hogy rossznak értékelték a kapcsolatukat az édes-, vagy a nevelőapjukkal. Az adatok szerint azonban a szülő(k) alkohol- vagy drogproblémája nem befolyásolta a gyermek kábítószerhez való viszonyát. Ezek az adatok igazolták hipotézisünket, mely szerint a család épsége, stabilitása és a gyerekek kábítószerhez való viszonyát befolyásolja.

Az alkoholfogyasztás

A fiatalok alkoholfogyasztása különösen veszélyes, nem csak rájuk, de a társadalomra nézve is. A fiatalkori italozás szoros kapcsolatban van a halálos végű balesetekkel, a szexpartnernek váltogatásával, az öngyilkossággal, a képzési hiányosságokkal, és más olyan magatartási problémákkal, amelyek a fiatalok jövőbeli sikereinek lehetőségét csökkentik, és egészségét veszélyeztetik. Ez a veszély annál nagyobb, minél korábban kezd a fiatal italozni. A tényleges veszélyek ellenére azt tapasztaljuk, hogy a tömegkommunikációban megjelenő fiatalok képéhez hozzátartozik az alkoholfogyasztás – elég, ha csak a nyári Sziget fesztiválról adott szokásos beszámolókat kísérik figyelemmel. A korhatárhoz kötött alkohol eladási korlátozás ellenére igen könnyen jut alkoholhoz a 18. életévét még be nem töltött fiatal is.

A kutatás eredményei szerint a megkérdezett diákok körében az alkoholfogyasztás sokkal jellemzőbb, mint a drogfogyasztás. A vizsgálatban szereplő devianciák között az alkoholfogyasztás ölt a leginkább aggasztó méreteket: amellett, hogy a leggyakrabban megjelenő kockázati tényező, a megkérdezettek 78,7%-a már fogyasztott életében valamennyi (legalább egy pohár) szeszes italt. Az adatok azt is jelzik, hogy a fiatalok szórakozási formáiban igen nagymértékben van jelen az alkoholfogyasztás. Az italozás és a csoportos szabadidő-eltöltés összekapcsolódása már a fiatalabb kamaszkorúakra is jellemző. Az alkoholfogyasztás a leggyakrabban önállóan szerepel (52,3%), de sokszor társul fegyverrel/csoportos verekedéssel is (16,2%).

Ezzel szemben a drogfogyasztás nem képvisel jelentős mértéket: a megkérdezetteknek csak 8,2%-a fogyasztott már valaha könnyű drogot. Az illegális drogok közül a füvezés a leginkább jellemző, és az is elmondható, hogy a fiúk inkább használnak drogot, mint a lányok.

Az ISRD korábbi vizsgálati eredményeiből az derült ki, hogy (a) sokkal gyakoribb az alkoholfogyasztás, mint a drogfogyasztás, (b) a droggal való visszaélés jellemzően marihuána fogyasztását jelenti, (c) a fiúk többet isznak és drogoznak, mint a lányok, és (d) a drogfogyasztás jellemzően 14-15 éves korban kezdődik.

Kutatásunk adatai azt mutatják, hogy a megkérdezettek elenyésző hányadánál áll együtt a drogfogyasztás és más – legtöbbször vagyon elleni – bűncselekmény elkövetése együttesen. Ennek oka nagy valószínűséggel az, hogy 12-15 éves korban nagyrészt „csak” a kipróbálásig

jutnak el a gyerekek. Az első marihuána- és XTC/speed-kipróbálás időpontja 13-14 éves korra tehető. A drogfogyasztással kapcsolatos korábbi vizsgálatok azt jelezték, hogy a tiltott vagy legális drogok első kipróbálásának életkora a fogyasztók túlnyomó többségénél a 16 éves vagy e fölötti életkor. 14 évesen vagy ennél korábban próbálkozók aránya elenyésző valamennyi szer esetében. Jelen kutatásunk adatai azonban azt jelzik, hogy az a „kipróbálási életkor” is korábbra tolódott.

A drog- és alkoholfogyasztási szokásokat a szakemberek általában a kutatásunkban szereplő korosztálynál idősebb fiataloknál vizsgálják. Ennek oka, hogy középiskolás korban veszi kezdetét a szülőktől független programok szervezése, a baráti társaság ekkor válik kiemelkedő fontosságúvá a családdal szemben, valamint a kortársak befolyása is ebben az életkorban a legnagyobb a személyiség alakulására. Mégis érdemes górcső alá vennünk az ezt megelőző életkori periódust, hiszen lehet, hogy a későbbi devianciák „előszobáját” sikerül idejében felismerni és hatékony lépéseket tenni a megelőzés érdekében.

Kutatási eredményeink azt jelzik, hogy a 12-15 éves korú fiatalok között is igen elterjedt mind az alkohol- mind a drogfogyasztás. Az is kiderült, hogy az enyhébb drogokat már sokan kipróbálták, ezért érdemes odafigyelni a „drogkapu” elvéből következő, későbbi drogfogyasztás alakulására. A drogfogyasztás káros hatása a diákok teljesítményében is tükröződik, hiszen a nem fogyasztók között sokkal többen értékelték tanulmányi eredményüket átlag felettinek, mint átlagosnak.

A „kiskriminalitás” jellemzői

A kutatás eredményei segítettek tisztázni a fiatalkori „kiskriminalitás” jellemzőit Magyarországon. A szociális indikátorok szerint kelet-nyugat különbségeket találtunk. Az egyik legfontosabb különbség a bűnelkövetésbe bevonódás, amely ingadozásmentes földrajzi különbségeket mutat a hivatalos kriminál-statisztikában is, illetve a férfi nem nagyobb elkövetői gyakorisága. A bűnelkövetővé válás kockázati tényezői közül a megkérdezettek a leggyakrabban csak eggyel rendelkeznek (61,0%), ezt követi a két kockázati tényező együttállása (17,5%). Míg három kockázati tényezővel együttesen csak a megkérdezettek 1,5%-a rendelkezik.

A fiatalok döntő többsége tanúsít antiszociális vagy bűnelkövető magatartást kamaszkorában, de ebből a viselkedésből – a drogfogyasztást kivéve - jellemzően kinőnek. Azt tapasztaltuk, hogy mind a kötődések hiánya, mind az alkalmas szituációk elindíthatják a normasértő viselkedést. Az elkövetett cselekmények ritkán kerülnek napvilágra, és ha igen, akkor sem a rendőrség, hanem egy másik felnőtt szerez tudomást az esetről. Az is egyértelművé vált, hogy az informális kontroll nagyobb, mint a formális. A felszínre bukkanó cselekmények legnagyobb része nem a hatóságok számára vált ismertté, hanem a szülők, esetleg az iskola számára.

A kutatásunkban szereplő fiatalok számos szociális tényező szerint különböznek. Bár Magyarország területe mindössze 93 ezer négyzetkilométer, a keleti vagy a nyugati országrészben élő fiatalok életkörülményei jelentősen különbözhetnek.

A kutatás adatai a vagyon elleni bűncselekmények körében azt igazolták, hogy Magyarországon a fiatalok által vagyon ellen elkövetett bűncselekmények jelentős része enyhe súlyú cselekmény. A vagyon elleni bűncselekményeken belül a kisebb súlyú, kis kárértékű, alkalmi lopásokban való részvétel volt a legjellemzőbb. Ez az arány megegyezik az országos statisztika (ERÜBS) adataival. Az eredmények a nemek közötti arányok fokozatos megváltozására is utalnak: a lányok aránya a bevallott cselekmények elkövetésénél meglepően magas és a fiúk és lányok arányának fokozatos kiegyenlítődése figyelhető meg. A

fiatalok a törvényellenes cselekményeiket a mai napig inkább csoportosan követik el, hiszen sokkal inkább biztonságban érzik magukat saját korosztályuk között. A lebukás és a büntetés esélye igen alacsony, amely betudható az enyhe károkozásnak, és társadalom elnéző, megbocsátó attitűdjének. Meglepő viszont, hogy a cselekmények elkövetéséről legritkábban a tanár értesül (7%), pedig napi kapcsolatban van a fiatalokkal. Jelen kutatás adatai is igazolják, hogy nagyon kevés a felszínre került („kiderült”) vagyon elleni bűncselekmények/devianciák száma, és ezen belül még kevesebb az, amelyet „büntetés” is kísér. Reakció hiányában nincs visszatartó erő és a fiatalok, a kortárs csoport megerősítése hatására újra és újra elkövetik a cselekményt.

Az erőszakos cselekmények közül a legmagasabb részvételi arány a csoportos verekedésben volt. A szignifikancia-teszt erős összefüggést mutatott a rongálás és más erőszakos cselekmények között: a múltban legalább egyszer rongálást elkövetők 50%-a vett már részt csoportos verekedésben, és 38%-a hordott már magánál fegyvert.

A megkérdezettek döntő többsége jó viszonyt ápol szüleivel/nevelőszüleivel, leginkább az anyával. A mintába került diákok a közös vacsorák és hétvégi programok alkalmával elegendő időt töltenek a családjukkal az alapvető értékek elsajátításához, a társadalmi szerepek megtanulásához. A szülői ellenőrzés is kielégítő: a megkérdezettek döntő többségének megmondják, mikorra kell hazamennie, és a legtöbben engedelmeskednek a szülői szónak. Amikor a gyermek elmegy otthonról, a legtöbbször tudják, hová megy, kivel tölti a szabadidejét. A vizsgált mintába került gyermekeknek tehát jó a kapcsolata a családjukkal. A család, ha szerkezetileg nem is, ám funkcionálisan ép: jól kimutathatók a kontrollmechanizmusok. Azonban, a viselkedés meghatározásában jelentős szerephez jut a baráti társaság is, akik a szabadidő nagy részét együtt töltik, jelentősen hozzájárulnak a belső értékek kialakításához, illetőleg a deviáns viselkedés átörökítéséhez.

A felmérés eredményei az erőszakos bűncselekmények vonatkozásában is megerősítették a családi kötődés jelentőségét a fiatalabb korosztályok elkövetővé válásának okai között. A nem teljes családban élők némileg nagyobb számban követnek el erőszakos cselekményeket, az elkövetők több mint 75%-a mindazonáltal teljes családban él. A várakozásoknak megfelelően, a családi problémák (szülők alkoholizmusa, állandó veszekedések, stb.) is együtt járnak az erőszakos cselekmények elkövetésével. Az itt kapott arányok nagyjából megfelelnek az ERÜBS és a Robotzsaru adatbázis adatainak.

A felmérés eredményei azonban azt mutatják, hogy a családhoz való kötődés azokban a csoportokban is csökken, amelyek egyébként nem számoltak be komolyabb családi problémákról. Az adatok arra engednek következtetni, hogy a családhoz kötődés csökkenése általános tendencia, és nem csupán a látszólag ép, de gyenge integratív erővel bíró családok sajátossága. Ezt az is megerősíteni látszik, hogy a szabadidős tevékenységek között egyértelműen háttérbe szorúlnak a családi programok a kortársakkal eltöltött időhöz képest. A kutatás eredményei szerint, a szabadidő eltöltésének helyszíne is áttevődik a nyilvános helyekre: az utcára vagy épp a bevásárlóközpontokba. A megkérdezettek túlnyomó többsége hetente több estét tölt el otthonától távol, a barátaival, közel felük annyit, hogy abban hétköznapi is kell lennie. A családi kötődés gyengülésével és a családdal töltött idő csökkenésével párhuzamosan növekszik a kortárs csoport szerepe. A szülői kontroll gyengülésével erősebbé válik a deviáns tevékenységekre „nyitott” kortárs csoport szocializációs hatása. Ezért is különösen aggasztó, hogy az erőszak elfogadottsága a mintában szereplő korosztályban meglehetősen magas. Az erőszak elfogadottságát látszik alátámasztani a csoportos verekedések nagy száma is. A felmérés adatai szerint, az erőszak ezen megnyilvánulási formája a mintában szereplő korosztály általános viselkedéséhez tartozik.

Az adatok igazolták a vagyon elleni bűncselekmények elkövetése és a szülőkhöz való kötődés közötti kapcsolat jelentőségét is. Az életkor növekedésével ugyan csökken az együtt töltött szabadidő, de növekszik az együtt étkezések száma. A válaszadók többsége teljes családban él, amely, feltételezéseink szerint, visszatartó erőként szolgál a devianciák terén. Az elkövetői csoportba tartozók „teljes” családja azonban nem jelent „egészséges” családot is egyben: az elkövetői csoporton belül jóval nagyobb arányú a családon belüli deviáns viselkedés valamint a családi tragédiák száma. Ezek az események fellazítják a családhoz kötődést. A vagyon elleni devianciákban részt vevő fiatalok sokkal kevesebb időt töltenek otthon, következképpen, kisebb a szülői kontroll is.

A mintába került tanulók jövőképe vegyes és ambivalens. A mintában nem jellemző az iskolakerülés és az évismétlés, a legtöbb megkérdezett átlagos tanuló. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy az átlagosan és átlag alatt teljesítő decens tanulók inkább kötődnek iskolájukhoz, mint azok, akik az átlagot felülműlják. Az iskola szeretete tehát nem elsősorban attól függ, hogyan teljesítenek a diákok, hanem attól, hogy van-e olyan közösség, ahová a gyerekek kötődhetnek. Az iskolát kedvelők aránya nem alacsonyabb az erőszakos cselekményeket elkövetők között. Az erőszakos cselekmények elkövetői ebben nem térnek el a sokasági átlagtól. Az iskolában gyengébben teljesítők aránya nem magasabb a teljes mintában a gyengébben teljesítők arányánál.

Az iskola típusa, úgy tűnik, nem játszik szerepet az erőszakos bűncselekmények elkövetésében, hiszen nem volt lényegi különbség az egyes iskolatípusok között. Meglepően nagy azonban a túlkoros általános iskolások hajlandósága az erőszakos cselekmények elkövetésére. Más – középfokú – iskolákban az évet ismétlők nem követnek el szignifikánsan nagyobb számban erőszakos cselekményeket. Az a tény, hogy az erőszakos cselekményeket elkövető túlkoros általános iskolások családi helyzete nem tért el lényegesen a többi erőszakos elkövetőtől, arra enged következtetni, hogy az általános iskolában talán jobban megtapasztalható korkülönbség szerepet játszhat az erőszakos cselekmények elkövetésében.

A megkérdezett életkora és baráti társaságának jellemző életkora között szignifikáns az összefüggés: a tanulók általában saját korosztályukból választanak maguknak barátot. A megkérdezettek nagy részének állandó baráti köre van, amely 1-4 éve létezik. A baráti társaság a nemek szerinti összetételt tekintve általában vegyes. A legtöbb társaság egy-három főből áll.

Azok a fiatalok, akik vagyon elleni bűncselekményt követnek el, inkább kötődnek barátaikhoz. Általában nagy baráti társaságok tagjai és szabadidejük nagy részét bevásárlóközpontokban és az utcán töltik. A baráti társaságok értékrendje nagymértékben befolyásolja a fiatal döntéseit. A elkövető fiatalok értékrendje eltér a korosztályétól, amennyiben önállóbbak és céltudatosabbak az átlagnál. Fontos számukra az előrejutás, amelynek eszközéül az erőszakot használják fel. Az erőszak, mint a közösségi problémakezelés deviáns attitűdje sokuk esetében otthonról ered, hiszen, esetükben sokkal magasabb a családon belüli erőszak, valamint az alkoholizmus aránya.

Annak ellenére, hogy a gyerekeknek hetente többször is közös családi programban van részük (pl. családi vacsorák), a vizsgált mintában a baráti társaságnak nagyobb a szerepe a szabadidő-eltöltésben, mint a családnak. Ez nem is meglepő, hiszen a mintába került, túlnyomó részben 15 éves vagy annál idősebb kamaszok életében a kortársak fontos szocializációs szerepet kapnak. A legtöbben hetente egy-kétszer maradnak ki esténként, azonban a 16-17 évesek arányában sokkal többször maradnak ki naponta.

A vizsgált korosztály életében központi szerepet foglal el a számítógép: a válaszolók többsége három vagy több órát tölt egy képernyő (számítógép vagy televízió) előtt naponta. A

számítástechnikával konkurál a haverokkal lógás, amelyre szintén három vagy több órát fordítanak naponta, ezzel szemben a házi feladat elkészítésére a többség csak fél-, egy órát szán. Az otthoni számítástechnikai felszerelés megléte szignifikánsan befolyásolja a szabadidő eltöltési szokásokat: akinek nincs otthon számítógépe, az inkább ír házi feladatot, illetve lóg a haverokkal. Azonban, a huzamosabb időt számítógépezéssel töltőknek e szokását nem befolyásolja, hogy van-e otthon PC vagy nincs. Azok között, akiknek otthon nincs számítógépe, többen vannak olyanok, akik hosszabb időt (napi három vagy több órát) töltenek a gép előtt. Akinek vannak barátai, az őket is bevonja a számítástechnikai aktivitásba: együtt játszanak számítógépes játékokat, együtt csevegnek. Beigazolódott az a feltevésünk, hogy akinek valamilyen szomorú esemény történt a családjában – különösen, ha a szülőnek alkohol- vagy drogproblémája van/volt – és nincsenek barátai (nem tölt sok időt barátaival), az gyakrabban ül a számítógép előtt és általában nagyobb számítástechnikai aktivitás jellemzi. A kutatás eredményei megerősítették, hogy a számítástechnikával kapcsolatos különféle devianciák elterjedtek a fiatalok körében. Eredményeink e vonatkozásban a közösségi megerősítés érvényesülését is igazolták, hiszen a számítástechnikai tevékenységben aktív fiataloknak valós baráti társaságuk van, és ez nem korlátozódik az internetes kapcsolatokra. A társaság tagjai közösen, napi rendszerességgel vesznek részt az internetes tevékenységben, ezzel is megerősítve egymást a gyakorlott magatartás helyességében és csoporton belüli elfogadottságában.

Ez a kutatás néhány érdekes összefüggést hozott a felszínre, de úgy tűnik, hogy több kérdést tett fel, mint amennyit képes volt megválaszolni. Külön nehézséget jelentett, hogy a vizsgálat – éppen mintavételi módszere következtében – az iskolába járó diákokat érte el. Ebből következően, éppen azok a fiatalok marad(hat)tak ki a felmérésből, akik már nem tartoznak iskolai kötelekbe, és körükben a kriminalitás nagyobb gyakoriságú lehet.

Az elemzésünk a problémás viselkedésekkel kapcsolatosan és a fiatal korhoz kapcsolódó elkövetéseknél azt mutatja, hogy bár ezek a cselekmények tárgyi súlya alacsony, éppen az elkövetők alacsony elkövetési életkora miatt fontolóra kellene venni, hogy a megelőzési programokkal egy fiatalabb életkori csoportot is megcélozzanak. A kutatás eredményei azt jelzik, hogy nagyobb figyelmet kellene szentelni az oktatási intézményekre telepíthető megelőzési programoknak.

A kutatási eredmények tudományos hasznosítása:

1. Külföldi konferenciái részvételek és előadások

2006. március 17-20, Leiden: ISRD2 meeting: kutatási munka-megbeszélés. A magyar kutatócsoportot Parti Katalin képviselte

2006. augusztus 25-26., Tübingen, Németország: ISRD2 workshop, és az Európai Kriminológiai Társaság 6. éves konferenciája. Az ülésen a kutatócsoport képviselőjében résztvevők: Bolyky Orsolya, Győry Csaba, Parti Katalin és Sárik Eszter.

2006. november 27-30., Cordoba-Sevilla, Spanyolország: Szakértői munkacsoport ülés a fiatalok elkövetők kezelésével kapcsolatos európai sztemdekről. Az ülésen Kerezsi Klára vett részt és Juvenile Crime and Justice in Hungary címmel tartott előadást.

2007. szeptember 26. Bologna, Olaszország: ISRD-2 Pre-Conference, és az Európai Kriminológiai Társaság 7. konferenciája. A munkamegbeszélésen a kutatócsoport részéről Parti Katalin és Győry Csaba vettek részt. A ESC éves konferenciáján Parti Katalin „Számítástechnikai játék, chatters és televíziózás mint szabadidő-eltöltési szokás és deviancia a magyar fiatalok körében” címmel tartott előadást. A kutatási team részt vett a

konferencia poszter-szekcióján az „Underage computer deviance in Hungary (ISRD2)” c. poszterrel, továbbá Győry Csaba „Az egyes devianciák általános és középiskola-típusok szerinti megoszlása Magyarországon” címmel tartott prezentációt.

2007. június 7-8. Leeds, UK: CRIMPREV: Assessing Deviance, Prevention and Crime in Europe. Workpackage 6 – ‘Public Policies on Crime Prevention’ c. rendezett szemináriumon Kerezi Klára vett részt, és előadást tartott a bűnmegelőzés hazai helyzetéről különös tekintettel a fiatalok deviáns viselkedésére.
2008. január 24-25., Paris, France: CRIMPREV: Assessing Deviance, Prevention and Crime in Europe. Címmel rendezett szemináriumon Kerezi Klára vett részt és előadást tartott Budapest bűnmegelőzési kezdeményezéseiről különös tekintettel a fiatalok által elkövetett normasértésekre.

2. Publikációk:

Parti, K.: Beszámoló az ESC konferenciáról (2006. augusztus 26-29., Tübingen, Németország) In.: *Ügyészek Lapja* 2006/6. Szerk.: Kiss Anna, Pp. 73-77

Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. pp. 171.

Bolyky Orsolya – Parti Katalin: *A társadalmi kötődés vizsgálata*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 18-35.o.

Bolyky Orsolya: *Az alkohol és kábítószer fogyasztás*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 59-74.o.

Győry Csaba: *Erőszakos devianciák*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 36-44.o.

Kerezi Klára: *Összefoglalás*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 94-100.o.

Parti Katalin: *Számítástechnikai devianciák*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 75-94.o.

Süki-Szíjjártó Szilvia: *Vagyon elleni cselekmények*. In: Kerezi, K. – Parti, K. (szerk): *Látens fiatalkori devianciák (Fiatalkori devianciák egy önbevalláson alapuló felmérés tükrében – ISRD-2)*. ELTE ÁJK – Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 45-58.o.

3. Média-megjelenés:

Hol: MTV KÉK FÉNY
Dátum: 2007. április 2.
Téma: Gyermek- és fiatalkori bűnözés

Hol: Info Rádió
Dátum: 2007. december 18.
Téma: Fiatalok büntető igazságszolgáltatása

Hely: Jogi Fórum/Magyar Hírlap Online
Dátum: 2008.01.16.
Cím: Nő a bűnelkövetővé váló gyermekek száma
<http://www.jogiforum.hu/hirek/17220>

Hely: Index.hu
Dátum: 2008. január 15.
Cím: Nincsen gyerekszobájuk (A gyermekkori bűnözés)

Hely: FigyelőNet
Dátum: 2008./04. szám - január 24.
Cím: Korhatársértők
www.fn.hu/hetilap/20080122/korhatarsertok/

Hely: Origo.hu
Dátum: 2008. 01. 15
Cím: Két kezükben bíznak a gyerekbűnözők

Hely: Heti Válasz
Dátum: 8. évfolyam 4. szám, 2008.01.24
Cím: A dzsungel törvénykönyve
http://www.hetivalasz.hu/cikk/0801/a_dzsungel_torvenykonyve

Hely: Origo.hu
Dátum: 2008. 02. 22.
Cím: Sok gyerek elunja magát erőszak nélkül
<http://www.origo.hu/itthon/20080221-meg-a-kutatokat-is-megdobbantette-mennyire-elfogadottnak-tartjak-az-eroszakot.html>

Műsor: Magyar Rádió/Napközben
Dátum: 2008. február 19.
Téma: Agresszió, erőszak, fiatalok

Műsor: ATV/A szólás szabadsága
Dátum: 2008. január 20.
Téma: Gyermek- és fiatalkori bűnözés

Budapest, 2008. március